

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper

Religion

Caroline Haggren

Berätta om religion

Etik, moral och personskildringar i skönlitterära
berättelser inom religionsämnet

Stories about religion

Ethics, morals and persons in fictional stories in the religion topic

Examensarbete 15 hp

Lärarprogrammet

Datum:	2012-06-03
Handledare:	Sören Dalevi
Examinator:	Anders Broman

Abstract

This thesis deals with the use of fictional narratives in religious training. The purpose of the work is to investigate how the monotheistic religions ethics depicted in the literary texts and stories in selected books targeted for children and how these can be used in the work of religion in school to give students the opportunity for reflection on the ethics and philosophies of life. The aim is also to examine three key people, Jesus, Moses, and Muhammad, depicted within each religion, and how and where it is possible to see similarities and differences. I am investigating this through a research review where I refer to previous research. The previous research is mainly concentrated on didactics in religion. It is research on ethics as well as the use of fiction and stories within the school. The study goes on to make a qualitative analysis of the text of selected books with literary Tales from the three monotheistic religions made for children. Through a compilation of previous research and my text analysis, in my conclusion based on the material I've looked at, I show that the reader can make ethical and moral interpretations based on the text. I also see that the authors ' way of describing people and events in the stories are written so that they can be interpreted and used by children reading about ethics and morals. Through textual analysis, I have reached the conclusion that by the use of different recognition codes and interpretation levels the reader can discover multiple dimensions of the texts. As a result, even though the stories differ in content, I can see similarities from an ethical perspective, in the different religions and stories. These similarities include good and evil, and humanity. I also see that differences in the ethical conclusions can occur through the authors ' choice of words. A single story can have completely different moral, depending on how the author formulates and describe people and events. In my conclusion, I also discuss difficulties with work on literary interpretations of religious work. Such difficulties may manifest themselves when the texts are only recognized on a literal level, which means that the reflection on the ethics and morality as desired doesn't show.

Keywords: Religion, fiction, ethics and morality, interpretation, religious studies

Sammandrag

Det här examensarbetet handlar om användningen av skönlitterära berättelser i religionsundervisningen. Syftet med arbetet är att undersöka hur de monoteistiska religionernas etik skildras i de skönlitterära texterna och berättelserna i utvalda böcker riktade till barn. Jag undersöker också hur dessa kan användas i arbetet med religionsämnet syfte att ge eleverna möjlighet till reflektion kring etik och livsfrågor. Syftet är också att undersöka hur tre centrala personer, Jesus, Moses och Muhammed, skildras inom vardera religionen, och om och hur det utifrån detta går att se likheter och skillnader. Jag undersöker detta genom en forskningsgenomgång där jag refererar till tidigare forskning. Den tidigare forskningen är främst koncentrerad på religionsdidaktik. Det är forskning gällande etik och livsfrågeperspektivet i skolan samt användandet av skönlitteratur och berättelser inom skolan. Undersökningen fortsätter med att jag gör en kvalitativ textanalys av utvalda böcker med skönlitterära berättelser ur de tre monoteistiska religionerna riktade till barn. Genom en sammanställning av tidigare forskning och min textanalys kommer jag i min slutsats fram till att utifrån det material jag har undersökt kan läsaren göra etiska och moraliska tolkningar utifrån texterna. Jag ser också att författarnas sätt att beskriva personer samt händelser i berättelserna är skrivna så att dessa ska kunna tolkas och användas av barn i etik- och livsfrågeperspektivet. Genom textanalysen har jag kommit fram till att genom användandet av olika tolkningskoder och texttolkningsnivåer kan läsaren upptäcka flera dimensioner av texterna. Detta leder till att trots att berättelserna skiljer sig åt i innehåll kan jag se likheter utifrån ett etiskt perspektiv de olika religionerna mellan. Dessa likheter handlar bland annat om synen på gott och ont och om medmänsklighet. Jag ser också att skillnader i de etiska slutsatserna kan uppstå genom författarnas ordval. En och samma berättelse kan få helt olika sensmoral beroende på hur författaren formulerar sig och beskriver personer och händelser. I min slutsats diskuterar jag också svårigheter med arbetet med skönlitterära tolkningar inom religionsarbetet. Sådana svårigheter kan visa sig då texterna endast tolkas på en bokstavlig nivå vilket gör att den reflektion kring etik och moral som önskas med arbetet uteblir.

Nyckelord: Religion, skönlitteratur, etik och moral, tolkning, religionsdidaktik

Innehåll

1 Inledning.....	6
1.1 Syfte	7
1.2 Frågeställningar.....	7
2 Metod och material.....	8
2.1 Material	8
2.2 Metod	8
2.3 Urval.....	10
2.4 Avgränsningar	12
2.5 Uppsatsens upplägg.....	12
3 Bakgrund	14
3.1 Religionsämnet.....	14
3.1.1 Nedslag i religionsämnets historia 1962-2011	14
3.1.2 Läromedel.....	14
3.1.3 Skönlitterära texter och berättelser i religionsundervisningen	15
3.1.4 Barnbiblar.....	17
3.2 Etik och Livsfrågor.....	18
3.2.1 Livsfråge-, livstolknings- och socioreligiöst perspektiv.....	18
3.2.2 Religionernas kärna.....	19
3.2.3 Etik och moral i religionsämnet	21
4 Resultat.....	22
4.1 Textanalys	22
4.2 Analys kristendomen	22
4.2.1 Jesu födelse.....	22
4.2.2 Jesus frestas	24
4.2.3 Den barmhärtige Samariern.....	25
4.3 Analys judendomen.....	26
4.3.1 Josef och hans bröder	26
4.3.2 Moses i vassen.....	27
4.3.3 Tio plågor	29
4.4 Analys islam.....	30
4.4.1 Muhammeds födelse.....	30
4.4.2 De första uppenbarelserna	31
4.4.3 Muhammeds flykt från Mekka	33

5. Diskussion	34
5.1 Diskussion	34
5.1.1 Skönlitterära berättelser i relation till etik och moral	34
5.1.2 Etik och moral	36
5.1.3 Personbeskrivningar	37
5.1.4 Svårigheter	38
5.1.5 Budskap utifrån berättelserna	39
5.2 Slutsatser	40
Referenser	
Bilagor	
Appendix 1 Kristendomen	
Appendix 2 Judendomen	
Appendix 3 Islam	

1 Inledning

Jag har alltid haft ett stort intresse för religion och främmande kulturer. Det har varit ett ämne som har väckt tankar och funderingar. Själv har jag alltid räknat mig själv som kristen. I min familj går vi i kyrkan under de kristna högtiderna såsom julen och påsken. Jag är både döpt och konfirmerad och när livet känns lite extra hårt sluter jag ögonen och ber en tyst bön om hjälp. Även om jag kanske tvivlar på effekten så känns det tryggt. När jag var två år förlorade jag min far efter en tids sjukdom. Min mamma sa att ”pappa är i himlen”. Hon har i efterhand berättat att hon inte ville tvinga på mig en religion och att hon därför inte kunde säga att pappa var hos Gud. Hon ville samtidigt ge mig en fin plats att placera pappa på. Himlen finns med oss var vi än går. Vad jag vill ha sagt med det här är att religionen finns runt omkring oss. Vare sig vi vill erkänna det eller inte så formas vårt samhälle ständigt av det sociala runt omkring oss. Vare sig vi är kristna, muslimer eller judar.

När jag vid sexton års ålder funderade mycket kring min fars bortgång pratade jag med en präst i församlingen på orten jag bodde då. Jag frågade honom: ”hur kan Gud vara god om han tar de vi älskar för tidigt?”. Svaret jag fick lade jag inte exakt på minnet. Det han sa gick dock ut på att det inte alltid går att förklara guds handlingar. Den här frågan tror jag att de flesta frågar sig i en situation då vi känner oss orättvist behandlade. Jag har dock en teori om att det finns en kärna i alla religioner, en kärna som går ut på kärlek och medmänsklighet. En kärna som dock glöms bort så många gånger, då vi idag kan se att många av våra stora krig och konflikter startat på grund av just religioner. Trots att vi alla har samma grundtanke.

I Lgr 11 står det

Undervisningen i religionsämnet ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper om religioner och andra livsåskådningar i det egna samhället och på andra håll i världen¹

Genom undervisningen ska eleverna utveckla sin förmåga att

analysera kristendomen, andra religioner och livsåskådningar samt olika tolkningar och bruk inom dessa²

I mål för årskurs1-3 står det angivet att eleverna ska känna till några berättelser inom kristendom, islam och judendom. I årskurs 4-6 anges att eleverna ska känna till olika levnadsregler och heliga platser inom kristendomen och de andra världsreligionerna. Detta till

¹ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 s. 186

² Ibid. s. 186

exempel genom hur dessa tar sig uttryck i religiösa berättelser. Detta står även i kunskapskraven för tredje respektive sjätte årskursen.³

Ytterligare ett syfte i Lgr 11 är att:

Eleverna ska vidare ges förutsättningar att kunna analysera och ta ställning i etiska och moraliska frågor. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur människors värderingar hänger samman med religioner och andra livsåskådningar.⁴

För mig är det viktigt att skolan arbetar ämnesöverskridande så mycket som möjligt. I detta sammanhang ser jag en möjlighet att arbeta med skönlitteratur, läsutveckling, i relation till världsreligionerna. Därför har jag valt att fokusera på det här området. Genom detta hoppas jag kunna upptäcka vad skönlitterära texter kan ha för påverkan på elevernas utveckling inom religionsarbetet. Jag vill även titta på hur de skönlitterära texternas utformning kan bidra till arbetet med etik och livsfrågor i skolan i enlighet med religionsämnets styrdokument.

1.1 Syfte

Syftet med examensarbetet är att undersöka hur skönlitterära texter och berättelser skildrar olika personer med en central roll inom kristendomen, judendomen och islam. Syftet är också att se hur de monoteistiska religionernas etik skildras i de skönlitterära texterna och berättelserna. Samt att se hur dessa kan användas i arbetet enligt kursplanens innehåll vad gäller uppdraget att ge eleverna möjlighet till reflektion kring etik och livsfrågor.

1.2 Frågeställningar

- Hur skildras Moses, Jesus och Muhammed i berättelserna i kristendom, judendomen och islam?
- Vilka likheter och skillnader kan man finna i berättelserna om dessa tre centrala personer inom vardera religionen?
- Kan man utifrån de olika religionernas berättelser dra etiska slutsatser och se skillnader och likheter i dessa?
- Hur kan olika berättelser tolkas och användas för möjlighet till reflektioner kring etik och livsfrågor?

³ Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet s. 187

⁴ Ibid. s. 186

2 Metod och material

2.1 Material

Jag har i min forskning haft vissa svårigheter att hitta facklitteratur som berör mitt exakta forskningsområde. Den facklitteratur som varit svårast att finna har varit den vad gäller skildringen av personbeskrivningar i skönlitterära berättelser inom religion. Däremot har jag hittat bra, relevant och modern, litteratur som berör religionsdidaktiken och arbetet med skönlitteratur inom religionsämnet samt etik och livsfrågor.

Den facklitteratur som används i arbetet är bland annat Kjell Härenstams bok *Kan du höra vindhästen?* Boken fokuserar främst på den tibetanska buddhismen men i boken ges många bra exempel på allmänna religionsdidaktiska frågor. Boken fokuserar också mycket på religionsläromedlens innehåll och varför just detta innehåll finns där. Jag gör en redogörelse för utvalda delar av boken som jag anser är relevanta för min frågeställning och som kan användas i relation till min undersökning i arbetets slutsats. Härenstams bok är en av de äldsta böckerna av de jag använt men då den är skriven år 2000 anser jag den ändå vara relevant i relation till dagens läroplan samt min forskning.

Som komplement till denna används bland annat ytterligare två religionsdidaktiska böcker. *Religionsdidaktik – om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen* skriven och utgiven år 2006 av Carl E. Olivestam, doktor i religionsvetenskap och docent i ämnesdidaktik med inriktning mot religionskunskap och historia vid Göteborgs universitet som tar upp flera religionsdidaktiska frågor. Bland annat beskrivs hur skolan kan arbeta med texter inom religionsämnet och hur dessa kan tolkas. Jag använder även *Religionsdidaktik – mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, som är skriven av flera författare med Malin Löfstedt, teol.dr. och lektor i religionsdidaktik vid Uppsala universitet som redaktör år 2011. Boken tar bland annat upp frågor om på vilket sätt skolan kan arbeta med etik och livsfrågor inom religionsämnet. I boken finns också ett kapitel skrivet av Sven Hartman som handlar om religionsämnets historiska utveckling som jag redogör för i uppsatsen.

Utöver detta kommer jag att använda mig av barnböcker med religiösa berättelser och texter för att kunna göra min text och bildanalys. Dessa böcker redovisas närmare under urval.

2.2 Metod

Jag har i min undersökning valt att göra en innehållsanalys av texter och berättelser riktade till barn i årskurs ett till sex i religionsämnet. Texterna är berättelser baserade på originalberättelser från judendomen, kristendomen och islam.

En innehållsanalys kan vara både kvantitativ och kvalitativ. Den metod jag har valt är den kvalitativa.⁵

En innehållsanalys går ut på att analysera olika texter på ett objektivt och systematiskt sätt. När en kvantitativ innehållsanalys görs är det viktigt att undersökningen görs på ett sätt som på intet vis skildrar forskarens egna värderingar utan att den blir objektiv. Däremot är det viktigt att komma ihåg att det urval som görs väljs ut efter forskarens egna mål och frågeställningar och på det viset speglar det egna intresset.⁶

Det som skiljer den kvalitativa innehållsanalysen från den kvantitativa innehållsanalysen är att den kvalitativa metoden ofta innebär att läsaren söker efter ett tema i texten. När genomgång av de olika texterna görs ska forskaren hela tiden försöka vara systematisk såsom vid en kvantitativ innehållsanalys men samtidigt vara analytisk och anpassningsbar. Med det menas att de kategorier som från början väljs ut för att leda analysen inte är oböjliga utan kan under arbetets gång förändras eller påverkas av olika anledningar. Det kan till exempel vara så att nya kategorier framkommer under analysen.⁷ I den kvalitativa innehållsanalysen måste fler tolkningar göras från läsaren än i den kvantitativa innehållsanalysen, som ofta består av att ord eller förekomster av begrepp räknas, och det kan ge ett mer exakt och överblickbart resultat. Användandet av den kvalitativa innehållsanalysen kan ses som en metod för att finna mönster i texter till skillnad från den kvantitativa analysen.⁸ Jag kommer att fokusera på hur textens innehåll är uppbyggt och dess innehåll. Till exempel kan texten ha en viss betoning.

Utifrån ovan beskrivna kommer jag att börja med att göra ett urval av texter som kommer att bearbetas. Dessa texter går att finna i de böcker jag har valt ut för min undersökning. Texterna har även sammanfattats av mig och finns med i uppsatsen såsom bilagor. Dessa texter har jag valt ut i relation till mina frågeställningar samt de kategorier jag beskriver närmare längre ner. Mitt tänkta analysmaterial består av fyra böcker. Tre av dessa böcker redogör för berättelser ur en specifik religion, det vill säga en om kristendomen, en om judendomen och en om islam. Den fjärde boken heter *Om änglar, gudar och hjältar*, den består av berättelser inom samtliga fem världsreligioner. Jag kommer att välja ut tre berättelser ur vardera monoteistiska religion och jämföra berättelsen i *Om änglar, gudar och hjältar* med berättelsen i de böcker som fokuserar på en specifik religions berättelser. Utifrån detta har jag valt ut två olika kategorier som jag ska titta närmare på i min analys av berättelserna. Dessa kategorier har jag valt utifrån

⁵ Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Malmö: 2002 s. 190f

⁶ Ibid. s. 190f

⁷ Ibid. s. 368

⁸ Bergström, G och Boréus, K(red.), *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*, Lund: 2005 s. 44f

mina frågeställningar för att förhoppningsvis kunna besvara dem. Kategorierna speglar också de delar av läroplanen som jag fokuserar på i arbetet. De kategorierna kan under analysen komma att påverkas eller förändras beroende på att min innehållsanalys är av den kvalitativa sorten som tidigare beskrivits.

Den första kategorin jag vill titta närmare på i berättelserna är den som jag kallar för sensmoralen. Med det menar jag etik och moral som synliggörs eller kan uppfattas genom tolkning i texten. Den andra kategorin är personbeskrivningar där jag undersöker hur utvalda personer i texterna skildras. Detta hoppas jag kunna upptäcka med hjälp av text och bildanalys. Utefter det resultatet kan jag sedan göra en jämförelse av hur de olika personerna, som har en betydande roll inom respektive religion, framställs i olika religioner.

2.3 Urval

Om änglar, gudar och hjältar är skriven av holländska Janny van der Molen. Boken riktar sig till barn och innehåller berättelser ur de fem stora världsreligionerna. Författaren skriver i bokens inledning att syftet med boken är att ge barn från olika kulturer berättelser och kunskap om andra kulturer. Författaren skriver att idag lever vi i ett mångkulturellt samhälle där vi lever sida vid sida med personer som har en annan religion än vi själva. Ofta växer barn upp med historier från sin egen religion men vet lite om de andra religionerna. Meningen med boken är att ge barn denna kunskap på deras eget språk. Författaren beskriver också att hennes önskemål är att boken ska göra att barnen ska få en ökad förståelse över religionsgränserna.⁹ Boken är framtagen tillsammans med hjälp av personer som är speciellt insatta i vardera religionen. Illustrationerna i boken är gjorda av Els van Egeraat. Boken gavs för första gången ut i Holland 2007 och i Sverige 2009. Att jag väljer ut den här boken i mitt examensarbete är att jag är medveten om att den används i verksamheten ute i skolorna idag. Den ingår även som kurslitteratur på Karlstads universitet.

Inom islam och judendomen kommer jag som jämförelse använda två böcker, en som berör varje religion, utgiven vid Natur och Kulturs läromedel. Böckerna heter *Heliga historier: Judiska berättelser* och *Heliga historier: islamiska berättelser*. Båda dessa böcker är skrivna av Anita Ganeri och är från början utgivna i Storbritannien. Illustrationerna i böckerna är gjorda av Rachael Phillips. På förlagets hemsida anges böckerna fungera som en introduktion till arbetet med religionernas olika värderingar, traditioner och tankar.¹⁰ Dessa böcker har jag inte sett i någon verksamhet jag varit i. Dock anser jag att de har en fungerande roll som

⁹ van der Molen, Janny, *Om änglar, gudar och hjältar – Berättelser om de stora världsreligionerna*, Halmstad: 2009 s. 9f

¹⁰ <http://www.nok.se/nok/laromedel/seriesidor/h/Heliga-historier/> (2012-05-10)

jämförande läromedel i min uppsats då de ges ut vid förlagets läromedelsavdelning och därför utgår jag ifrån att de används i skolan.

Inom kristendomen kommer en barnbibel som heter *Bibel för barn* skriven av Karin Karlberg, Inga Wernolf och Lisa Östh användas. Den är utgiven vid Verbum förlag år 1995. Denna kommer att användas som alternativ källa till *Om änglar, gudar och hjältar*. Ur denna kommer berättelser väljas ut i relation till de utvalda delarna i *Om änglar, gudar och hjältar* då barnbibeln i sig är mer omfattande i kvantitet än berättelserna i jämförelsematerialet. Barnbibeln fokuserar på både gamla och nya testamentet medan jämförelsematerialet, *Om änglar, gudar och hjältar*, enbart redogör för det nya testamentet under avsnittet kristendom. Avsnittet gamla testamentet redogörs för i samband med judendomskapitlet. Av denna anledning har jag valt att även i *Bibel för barn* fokusera på nya testamentet när det gäller en jämförelse mellan de olika böckernas redogörelse för kristendomen. Valet av *Bibel för barn* kommer sig av att jag fått reda på att denna bibel inte bara är en sådan som används i kyrkosammanhang eller i hemmen utan att den också har en roll i skolans verksamhet vilket jag tycker är viktigt då jag jämför med ett annat material som också används i skolmiljö.

I min frågeställning har jag gjort valet att beskriva hur en person inom vardera religionen skildras och hur läsaren utifrån det kan dra etiska slutsatser. Personerna jag har valt ut är Jesus inom kristendomen, Muhammed inom islam samt Moses inom judendomen. Min avsikt är inte på något sätt att likställa dessa personer eller deras roller inom vardera religionen med varandra. Jag har heller inte för avsikt att hävda att någon av dessa har en viktigare roll än någon annan person i de religiösa berättelserna. Däremot har dessa personer en central roll i handlingen i de böcker jag har valt ut att arbeta med och därför har jag valt ut just dessa personer.

Mitt urval av texter har jag gjort efter en genomgång av samtliga texter i böckerna som berörde vardera religionen. Min första gallring av historier gjordes genom att jag uteslöt de historier som inte fanns med i båda referensmaterialen. Jag undersökte sedan innehållet och valde ut berättelser som representerade olika delar av religionerna. Till exempel ville jag få med de tre centrala personerna i mitt syfte och mina frågeställningar, och jag ville få med berättelser där etiken och moralen synliggjordes. Bland dessa valde jag också ut de berättelser där jag kunde se likheter samt olikheter i berättelsernas innehåll och fokus. Det var även av vikt att berättelserna inte var för långa men samtidigt inte innehållsfattiga då de skulle kunna gå att återberätta i uppsatsen.

2.4 Avgränsningar

Då samtliga böcker jag använder i min undersökning är ganska omfattande kommer jag inte att kunna använda samtliga berättelser i min texttolkning. För att kunna redovisa tolkningen anser jag det vara viktigt att jag återger berättelserna så neutralt som möjligt för att läsaren ska kunna följa med i min undersökning när tolkningen görs. Dessa avgränsningar innebär att jag väljer ut tre stycken berättelser ur vardera religionen. Utifrån dessa berättelser gör jag då en jämförelse de olika böckerna mellan. Viktigt att ha i åtanke vid denna avgränsning är att de texter jag här har valt ut för min textanalys inte är hela läromedelsstoffet som eleverna möter i skolan. Dessa texter är utvalda för att bemöta utvalda delar av kursplanens centrala innehåll. Vid analysen bör det också ha i åtanke att texterna kan bli tagna ur sitt sammanhang och detta kan påverka resultatet av analysen.

Jag har också avgränsat mig så tillvida att den religionsdidaktik och övrig forskning jag redogör för och kopplar till min slutsats är religionsdidaktik som bemöter mina frågeställningar.

2.5 Uppsatsens upplägg

Min uppsats inleds med ett inledande kapitel där jag redogör för mina tankar kring religion i relation till etik, moral och skönlitteratur. Jag redogör också för aktuella delar i religionsämnet kursplan som jag knyter till mi undersökning. I det inledande kapitlet redogör jag också för mitt syfte med uppsatsen samt de frågeställningar jag vill besvara.

Uppsatsen fortsätter sedan med ett metod- och material kapitel där jag beskriver mina metoder för att besvara detta syfte samt frågeställningar. Här anges också vilket material jag använt mig av och varför jag har valt just detta material och denna metod samt vilka avgränsningar jag har gjort i min undersökning.

För att underlätta för läsaren har jag valt att sammanfatta berättelserna jag valt ut att göra min analys på. Dessa berättelser beskrivs dock också i analysen som presenteras i kapitel tre.

Därmed är det inte en nödvändighet för läsaren att läsa samtliga sammanställningar av berättelserna men det kan underlätta. Dessa sammanfattningar av berättelserna ligger med i uppsatsen såsom bilagor. Vardera religionen representeras av ett appendix med tre berättelser i varje.

Mitt sista kapitel kallar jag för slutsats. I detta kapitel visar jag på mina slutsatser och för en diskussion kring detta. I min diskussion redogör jag för resultatet utifrån analyserna av texterna samt reflekterar och diskuterar detta. I diskussionen försöker jag visa på en

sammanställning av tre olika röster i uppsatsen. Dessa tre aktörer är tidigare forskning, min egen undersökning samt mina egna tankar och slutsatser. Jag avslutar sedan med ett avsnitt där jag redogör för de slutsatser jag har dragit av arbetet samt funderingar och tankar som har väckts under arbetets gång.

3 Bakgrund

3.1 Religionsämnet

3.1.1 Nedslag i religionsämnets historia 1962-2011

År 1962 fick skolan en ny läroplan, Lgr 62. I och med denna skedde stora förändringar i skolan. Det ämne som tidigare kallats för kristendomskunskap bytte nu namn till religionskunskap. Carl Olivestam skriver att 1960-talets skolreform förändrade religionsämnet. Från att ha innehållit en kristen värdegrund ersattes denna nu med en humanistisk värdegrund. Något som också förändrades i och med reformen var att eleverna fick en central roll i skolan. Eleverna sågs nu som aktörer i skolan som hade ett eget val. Det gjordes gällande att eleverna inte skulle bli påtvingade värderingar eller uppfattningar av samhället utan skulle själva kunna göra ett aktivt val. Skolans uppgift var att finnas där för att ge eleverna de kunskaper och byggstenar som eleverna behövde för att göra dessa val. Skolan hade gått från att vara en fostrande institution till att bli en hjälp för att utveckla elevernas möjligheter att ta sig ut i samhället och medverka i samhällsutvecklingen. Efter detta har religionsämnet utvecklats mer med de följande läroplanerna och blivit ett samhällsorienterande ämne där eleverna ska få en objektiv religionsundervisning.¹¹

Sven Hartman skriver i *Religionsdidaktik – mångfald, livsfrågor och etik i skolan* att en stor skillnad vi kan se i religionsämnet är att läromedelsstoffet har ökat och expanderat till en översikt över de stora religionerna och olika levnadssätt från att ha bestått av strikt inläring av katekesens innehåll. Ytterligare har timplanerna förändrats. Stoffet har blivit utvidgat samtidigt som antalet timplansstyrda undervisningstimmar i religionsämnet har minskat.¹²

3.1.2 Läromedel

Kjell Härenstam beskriver i sin bok *Kan du höra vindhästen?* att de traditionella läroböckerna som används i skolan ofta är skrivna utefter vidarebefordrad och översatt fakta och beskrivningar. Med detta menar han att det sällan är så att läromedelsförfattarna är experter inom just det området. Härenstam menar också att det är svårt att avgöra vad som ska finnas med i en lärobok och att läsaren också måste ha i åtanke att författarna till läroböckerna kan ha egna värderingar, åsikter och erfarenheter som ligger i bakgrunden och på det viset

¹¹ Olivestam, Carl, *Religionsdidaktik – om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*, Stockholm: 2006 S. 21

¹² Löfstedt, Malin(red.), *Religionsdidaktik – mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Lund: 2011 s. 29

påverkar textens utformning och innehåll även om den baseras på etablerad fakta. Det är dessutom extra svårt för författaren att beskriva en kultur som denne inte själv är en del av.¹³

Dock måste någon form av val göras när det gäller religionsböckernas utformning. Ingen lärobok kan innehålla allt då den givetvis inte har obegränsat antal sidor. Härenstam menar att det är viktigt att komma ihåg att läroböckernas texter samt läromedelsförfattarna påverkas av tidsanda och samhällets tillfälliga kunskapssyn vilket gör att ett visst faktastoff väljs ut till läroböckerna. Härenstam påpekar också att det kan vara bra att veta vilka värderingar man utgår från när urvalet görs istället för att låta det styra fritt. I det här fallet kan det vara bra att försöka se på läroplanens och skolans värdegrund när urval av innehåll görs.¹⁴ Detta är också viktigt att komma ihåg då urval av berättelser och skönlitteratur ska göras i relation till ett visst ämne och inte bara vad gäller faktastoff.

Härenstam diskuterar också urvalets påverkan på människor. En text som har en viss handling och ett visst innehåll för en person kan i slutet av en berättarkedja ha ett helt annat fokus för en annan person. Att innehållet och tolkningarna förändras på det här viset har enligt Härenstam att göra med de olika personernas värderingar, bakgrund, tidigare kunskaper och tolkningar. Det här är också ett fenomen som syns historiskt. Ofta har det samlats in information och fakta om olika minoriteter eller mindre kulturella eller religiösa grupper genom berättelser från missionärer eller upptäcktsresande som delat med sig av sin syn och sina tankar kring dessa grupper av människor. För dessa missionärer och upptäcktsresande sågs ofta den främmande kulturen som någonting udda, i vissa fall utvecklat och med en föreställning om att det var stor skillnad på dessa människor och övriga. Det här är ett tydligt tecken på hur berättelser som återberättas av en viss person blandas med egna åsikter och värderingar, ofta formade av den historiska tidsperioden dessa lever i, och på det viset skapar en viss bild av någonting som för många ses som främmande.¹⁵

3.1.3 Skönlitterära texter och berättelser i religionsundervisningen

Enligt Bo Dahlin finns det olika sätt att beröra livsfrågor vid arbetet med barn i skolan.

Det som jag ska ta upp här är det sätt som Dahlin kallar för det indirekta sättet. Det indirekta sättet innebär att livsfrågor bearbetas utifrån till exempel sagor och berättelser.

¹³ Härenstam, Kjell. *Kan du höra vindhästen – religionsdidaktik – om konsten att välja kunskap*, Lund: 2000 s. 123ff

¹⁴ Ibid. S. 119f

¹⁵ Härenstam. S. 123ff

Det andra sättet Dahlin pratar om är det direkta sättet att arbeta med livsfrågor, som är mer direkt filosoferande och diskuterande med mer exakta begrepp kring livsfrågorna.¹⁶

Olivestam skriver i sin bok *Religionsdidaktik* om texttolkningen inom religionsämnet och undervisningen i denna. Han menar att texttolkningen och textstudier ger oss möjlighet att reflektera kring olika religioner och utifrån detta göra jämförelser. Vidare menar Olivestam att ett viktigt uppdrag för pedagogen är att få texter som ursprungligen är skrivna i en helt annan historisk tid att bli meningsfulla för barn och ungdomar i dagens samhälle.¹⁷

Att använda berättelser inom religionsundervisningen ger oss en väg in i religionen. Genom denna väg kan vi nå religionens kärna och livsfrågor. En berättelse kan förmedlas på flera sätt. Den kan till exempel berättas, den kan läsas och den kan visas genom illustrationer. Genom att arbeta med berättelser kan elevernas tänkande nå vilket i sin tur kan leda till ett kreativt lärande och berättelserna kan ställas i relation till hur vi lever idag, hur vi levde förr och hur framtiden kommer att se ut. Olivestam nämner dock att risken med användandet av berättelser istället för rena faktaböcker är att pedagogen inte kan garantera i vilken riktning arbetet kommer gå. En ren faktatext ger inte eleverna möjlighet till utvecklingar från ämnet på samma sätt som en berättelse som tolkas av olika personer med olika bakgrund kan göra.¹⁸ Bo Dahlin nämner också att när vi arbetar med små barn är det viktigt att ha i åtanke att barn inte på samma sätt som vuxna kan sätta ord på det de uppfattar av en berättelse. Därför måste barnen ges tid till sitt reflekterande kring berättelser och sagor. Ett sätt att nå barnens tankar kan dock vara att arbeta med bild eller dramatisering för att uppfatta vad barnet har tagit med sig från historien. Dock kan det i många fall dröja lång tid, kanske år, innan själva intrycket verkligen sätter sig hos barnet och barnet kanske till och med anammar ett beteende efter denna uppfattning.¹⁹

Hur ska vi då arbeta med texterna i skolan? Det finns många olika sätt för en person att tolka en text. Olivestam nämner några av dessa texttolkningsnivåer. Den litterala nivån menar han är en sådan tolkning av berättelser där texten ska förstås bokstavligt. Här är ingen tolkning nödvändig då det enbart ska representera en berättelse. I den tematiska nivån finns det ett tema som kan plocka ut ur berättelsen. Den sista nivån är den

¹⁶ Dahlin, Bo. *Om undran inför livet – barn och livsfrågor i ett mångkulturellt samhälle*. Lund: 2004 s. 113

¹⁷ Olivestam s. 91

¹⁸ Ibid. s. 84f

¹⁹ Dahlin. S. 113f

symboliska nivån där Olivestam menar att berättelsen har som uppgift att förmedla ett budskap.²⁰

Vidare beskriver Olivestam att det är viktigt för textförståelsen att läsaren använder sig av vad han kallar för tolkningskoder. Tolkningskoderna hjälper läsaren att hitta olika nivåer i sin textbearbetning. Författaren skriver om fyra stycken sådana koder. Den första är mytisk kod. Denna kod visar hur historien kan hjälpa människor som står inför olika val i livet. Den visar på hur vägledning kan ges och olika alternativ för handlande. I det andra fallet talar författaren om den etiska koden. I detta fall står det moraliska handlandet i centrum. Genom att läsa texten ska läsaren ledas till att använda sig av de ”moraliska råden” även om dessa idag inte tolkas ordagrant utan mer metaforiskt. Den mystiska koden visar läsaren att det finns ytterligare dimension av texten som kanske inte upptäcks direkt utan ligger under ytan. Ett exempel på sådant kan vara ett inre tillstånd som genomsyrar historien. Den sista koden som Olivestam talar om är en visionär kod. Genom denna upptäcker läsaren att handlingen öppnar upp ett framtidsperspektiv.²¹

Användandet av nivåer och koder tas upp för att författaren vill visa hur dessa kan användas och gynna eleverna vid texttolkningar. Genom texttolkningen kan eleverna få en förståelse för hur och varför texter som är mycket gamla, såsom bibeltexter, kan ha en betydelse även i vårt moderna samhälle. Dock som tidigare nämnts är det omöjligt att i förväg säga säkert vad hos en berättelse och i en tolkning som eleverna plockar upp och tar med sig. Ytterligare en positiv effekt av texttolkningar är att eleverna kan få nya verktyg för att öppna sina sinnen för att kunna leva i samvaro och föra diskussioner med personer ur olika religioner och kulturella grupper. Det är mycket viktigt att öppna den här förmågan för eleverna idag då vi lever i ett mångkulturellt samhälle.²²

3.1.4 Barnbiblar

En typ av litteratur som används idag och har använts längre tillbaka i historien i skolan och religionsundervisningen är barnbiblar. I sin doktorsavhandling *Gud som haver barnen kär* skriver Sören Dalevi i inledningskapitlet bland annat om barnbiblars utformning. Han menar att en barnbibel har vissa karakteristiska drag. En av dessa är att boken presenterar olika bibliska texter. Vad som ytterligare karakteriserar en barnbibel är att språket är anpassat för

²⁰ Olivestam S. 97

²¹ Ibid. s. 98

²² Olivestam s. 99

att ett barn ska kunna läsa och sätta sig in i berättelsen. De skrivs alltså om från vuxenspråk till barnspråk. Slutligen är också en barnbibel illustrerad.²³

Dalevi skriver också att det är viktigt att komma ihåg att en barnbibel ofta är skriven efter en källa. Vilken källa detta är går dock inte att säga säkert. Originaltexterna av bibeln är skrivna på grekiska och hebreiska. Dalevi konstaterar att de två barnbiblar han har analyserat inte är skrivna efter dessa texter och att möjligheten finns att barnbiblarna inte heller är skrivna fullt ut från *bibel 2000* som han själv använder som referensmaterial i sin avhandling. Dalevi skriver också att en uppfattning av texterna är att barnbibelsförfattarna mycket väl kan ha använt sig av sin egen hågkomst av berättelserna vid konstruktionen av texten. Detta spelar en roll i den färdiga barnbibeln och dess utformning vad gäller texter och berättelser. Det är också viktigt att ha i åtanke då en tolkning av sådan litteratur görs.²⁴

Dalevi har också genom sin undersökning av barnbiblar upptäckt att barnbiblar ofta har fler syften än enbart att dela med sig av de bibliska texterna. En barnbibel kan också uppvisa samhällets värderingar vid ett visst historiskt tillfälle. Detta genom vad barnbibeln har i avsikt att lära ut till barnen. Det kan alltså sägas att samhällets, författarens och den historiska tidens syn på barnet och vad barnet är blir synligt i barnbibelns urval.²⁵

3.2 Etik och Livsfrågor

3.2.1 Livsfråge-, livstolknings- och socioreligiöst perspektiv

Livsfrågeperspektivet fanns för första gången inom religionskunskapen i läroplanen för grundskolan från 1969, även kallad Lgr 69. Då tog även forskningen fart kring hur barn och unga tänker rörande livsfrågor i relation till skolan.²⁶

Malin Löfstedt beskriver livsfrågor som frågor och funderingar kring livet, dess viktiga inslag och själva existensen.²⁷ Genom bland annat Hartmans forskning syns det att barn redan tidigt har funderingar som kretsar kring livet. Dessa funderingar ses som en drivkraft som fortsätter genom barnets uppväxt och senare ungdomsår. Det syns i forskningen att tankarna kring livet och tillvaron utvecklas i och med barnets stigande

²³ Dalevi, Sören, *Gud som haver barnen kär? Barnsyn, gudsbild och Jesusbild i Barbnens bibel och Bibeln i berättelser och bilder*, Stockholm: 2007 s. 15f

²⁴ Ibid. s. 16

²⁵ Ibid. s. 21f

²⁶ Löfstedt (red.) s 49

²⁷ Ibid. s. 52

ålder. Mindre barn reflekterar ofta kring det som finns omkring dem vid ett visst tillfälle medan äldre barn och ungdomar utvecklar förmågan att reflekterar kring livet utifrån både framtid, dåtid och världen runt omkring.²⁸

En undersökning av Kalevi Tamminen i Finland har visat att eleverna själva ofta efterfrågar mer livsfrågeundervisning inom religionsämnet. Trots detta handlar ofta religionsämnet om just religionsfrågor. En anledning till detta tros vara att lärarna och läroböckerna styr över undervisningen. Lärarna själva anser att deras utbildning i högre grad gett dem kunskap om det teoretiska inom religionsämnet, det vill säga själva arbetet med olika religioner.²⁹

Ytterligare någonting som eleverna själva efterfrågar inom arbetet med religionsämnet är ett livstolkningsperspektiv. Med livstolkningsperspektivet menas att undervisningen ger eleverna möjlighet att reflektera kring olika livstolkningsfrågor inom sin egen kultur men även inom andra kulturer och religioner. Tanken med livstolkningsperspektivet är att eleverna ska ges möjlighet att utveckla en tolerans gentemot människor som lever enligt andra religioner och kulturer. Det ska också öppna upp för reflektioner och diskussioner kring kultur- och religionsmöten. För att som pedagog klara av att ge eleverna den bästa möjliga livstolkningsprocessen är det viktigt att pedagogen själv är medveten om sina egna värderingar. Det är viktigt att inte på något sätt leda eleverna med sina egna tankar eller att ta bort deras möjlighet till reflektion genom att ge eleverna tolkningsalternativ som redan är framarbetade. Detta skulle då kunna avleda elevernas reflektioner och istället få dessa att tro att det finns ett svar som är rätt och ett som är fel. Tanken är att eleverna själva ska ges möjlighet till reflektion, tolkning och diskussion.³⁰

3.2.2 Religionernas kärna

I sin bok *Om undran inför livet* diskuterar Bo Dahlin religionernas kärnor och grundtankar. Han skriver att religion idag ofta ses som någonting kommersiellt fast beslutat. Med det menar han att det många idag tar avstånd från är den religionen där människor uppfattar att religionen sätter gränser och uppmanar till ett visst levnadssätt som är rätt och ett som är fel.

²⁸ Olivestam s. 50

²⁹ Ibid. s 50

³⁰ Olivestam. s. 51f

Dahlin menar dock att en religion inte kan ses på det sättet. En religion har inte till syfte att bistå människor med rätta svar. En religion ställer lika många frågor själv.³¹

Redan tidigt fanns det tankar om religionernas kärna och bakomliggande budskap som likvärdigt. En romersk kardinal vid namn Nicolaus Cusanus skrev på 1400-talet att:

Du som är givaren av livet och av existensen är den som i religionernas heliga bruk uppenbarligen söks på olika sätt och tycks kallas vid olika namn. Ty såsom Du är, förblir du okänd och utsäglig för alla.³²

Här vill Cusanus visa på hur religionerna har en bakomliggande verklighet som är densamma.

Dahlin diskuterar konceptet, att alla religioner skulle ha samma kärna, som många förespråkar idag. Dahlin förklarar detta bra med ett kinesiskt ordspråk som lyder ”varje sekt har sin sanning och varje sanning har sin sekt”. Han byter sedan ut ordet sekt mot religion för att visa på att alla religioner har en sanning. Det här uttrycket visar den tillhörighet som finns inom en religion. För en person med en viss trosuppfattning är religionen sanning och det är deras sanning som de håller hårt vid och som inte alla andra har. Dock menar Dahlin att det inte finns någon religion som har hela sanningen, även om många sanningar kan hittas genom en objektiv studie av religionerna. Genom att de olika trosuppfattningarna håller så hårt om sin egen sanning menar författaren att splittringar mellan olika religioner uppstår, någonting som kanske inte skulle ske om sanningen fick vara lite friare och mer objektiv och inte så starkt bunden till en religion. Dahlin menar dock att acceptansen för detta blivit större idag, än vad den var förr då vi har en historia i världen med många konflikter i religionens namn. En anledning till detta kan vara att unga människor idag inte längre är beredda att ansluta sig till en färdig sanning utan de vill prova sina vingar och se var de för dem.³³

Dessa tankar kan enligt Dahlin kallas för enhetsperspektiv. Det kan jämföras med den New Age rörelse som har en tradition av att se alla religioner som en enhet. Författaren menar dock att det kan finnas en fara med det här konceptet. Det han menar är att även om religionerna har samma ursprungstanke så finns det saker som skiljer dem åt. Vilket i sig gör att det kan vara svårt att välja ut det bästa ur varje religion. Han jämför detta med att vi alla är människor som lever på jorden, det är en mänsklig enhet, dock är vi alla olika och värderar olika saker, och på samma sätt som det är farligt att blunda för våra olikheter kan det finnas en risk med att blunda för olikheterna inom religionerna. Dock visar det sig idag att det västerländska

³¹ Dahlin s. 54

³² Ibid. s. 61

³³ Ibid. s.58f

samhället, som tidigare sett kristendomen som en exklusiv sanning, blir mer öppet för nya traditioner och nya perspektiv.³⁴

3.2.3 Etik och moral i religionsämnet

I grundskolans kursplan för religionskunskap i Lgr11 står det under syfte angivet att,

Eleverna ska vidare ges förutsättningar att kunna analysera och ta ställning i etiska och moraliska frågor. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur människors värderingar hänger samma med religioner och andra livsåskådningar.³⁵

Även i religionskunskapens centrala innehåll för årskurs fyra till sex står det angivet att eleverna ska kunna,

Några etiska begrepp, till exempel rätt och orätt, jämlikhet och solidaritet. [...] Frågor om vad ett bra liv kan vara och vad det kan innebära att göra gott.³⁶

Utifrån detta är lärarens uppgift att förse eleverna med redskap för att kunna uppfylla dessa krav.

Malin Löfstedt skriver i *Religionsdidaktik – mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, att det är viktigt att eleverna får redskap för att kunna analysera och argumentera vid arbetet med etik inom religionsämnet. Med detta menar hon att eleverna inte bara ska uttrycka sina åsikter utan att eleverna ska kunna ge goda skäl till sina ställningstaganden.³⁷

Arbetet med etik inom religionsämnet är viktigt enligt Löfstedt då hon menar att det uppvisar för eleverna att de moraliska och etiska åsikter många bär på ofta kommer från någon form av livsåskådning. Genom detta blir kopplingen till religionsämnet tydlig. Önskemålet är att eleverna, genom arbetet med etik och moral i relation till religionsämnet, ska få insyn i och tolerans för olika livsåskådningar.³⁸

³⁴ Dahlin s. 60ff

³⁵ Lgr 11, s. 186

³⁶ Ibid. s. 189

³⁷ Löfstedt s. 118f

³⁸ Ibid. s. 122f

4 Resultat

4.1 Textanalys

I min textanalys har jag valt ut berättelser ur de tre monetisitiska religionerna ur två jämförande böcker som jag tidigare beskrivit i mitt urval. Jag gör en objektiv redogörelse för berättelserna utan att väga in några tolkningar i innehållet och redogör för citat som jag anser är relevanta för mina frågeställningar och mitt syfte. Dessa sammanfattningar av berättelserna går att finna som bilagor till uppsatsen. Det är utefter dessa sammanfattningar som jag gör mina analyser av berättelserna utifrån utvalda kategorier samt mina frågeställningar. Kategorierna som jag tidigare valt ut är etik moral och sensmoral samt personbeskrivningar.

Som jag redogjort för i bakgrunden så menar Olivestam att det finns olika nivåer som en text kan tolkas på. Och att läsaren använder olika tolkningskoder för att få ut det bästa av texten. Dessa nivåer och tolkningskoder är inte bara någonting som används av eleverna i skolan utan jag använder även dessa i min analys av berättelserna.³⁹ Jag anser att det är viktigt att uppvisa hur olika texter kan ge olika utslag beroende på vilka redskap som används i en tolkning.

4.2 Analys kristendomen

4.2.1 Jesu födelse

I min analys av berättelser ur kristendomen använder jag mig av två olika böcker. Den första är *Om änglar, gudar och hjältar* och den andra är *Bibel för barn*. Dessa böcker ha en aktiv roll i religionsarbetet i skolan.

Jag börjar min jämförelse med att redogöra för en och samma berättelse där jag dock kan utläsa olika former av sensmoral och etiska dilemman beroende på hur texten tolkas. Det är berättelsen om Jesus födelse. I boken *Om änglar, gudar och hjältar* beskrivs det tydligt och med inlevelse vilken hård resa Maria och Josef gjorde till Betlehem för att skattskriva sig. Det beskrivs också varför de gjorde den här resan, nämligen för att, vad man kan utläsa av texten, kejsare Augustus ville veta hur mycket pengar han kunde få in från sina kungariken. Här kan en etisk fråga väckas gällande vad girigheten har för gränser. Maria, som var höggradigt gravid hade inget val, hon fick sätta både sitt eget samt sitt ofödda barns liv på spel. Genom att använda sig av Olivestams olika tolkningskoder kan texten här få olika dimensioner. Vad som kan utläsas med hjälp av den etiska koden är att kejsaren framställs som en person som

³⁹ Olivestam s. 97ff

inte är etiskt korrekt. Hans egenskaper som girig och maktgalen gör att han får rollen som den onde i berättelsen. Genom att även använda sig av en mytisk kod kan vi upptäcka att ett bakomliggande tema och en ytterligare dimension i texten vill visa att det finns en skillnad på gott och ont. I *Bibel för barn* berättas det också kortfattat att Maria och Josef hade en lång tuff resa till Betlehem. Dock berättar inte författarna att det var för att kejsaren ville ha in pengar utan enbart att de skulle skattskivas. På barnspråk kan en sådan liten förklaring som den i förstnämnda boken spela stor roll för vad som uppfattas i en text och inte. Risken finns att ordet ”skattskivas” då enbart blir ett svårt ord. Om detta sker finns det en risk att den etiska tolkningen och det bakomliggande temat faller bort och budskapet inte uppfattas.

Vad gäller resten av berättelsen skiljer sig texterna åt. I *Om änglar, gudar och hjältar* är en väl beskriven sensmoral att enkla människor såsom Maria och Josef fick bli ansvariga för det barn som en dag ska bli kung över alla människor, Guds son. Detta beskrivs genom Marias och Josefs egna tankar. Det beskrivs också genom att herdarna inte ifrågasätter att Guds son föds i ett stall och inte i ett elegant palats. Herdarna beskrivs också som folkrepresentanter vilket visar på författarens önskemål att Jesus ska uppfattas som en person som inte lever i girighet och lyx. Kopplar vi då samman detta med föregående analys av kejsarens girighet framstår då Jesus, Maria och Josef som det goda som utgör kontrasten gentemot kejsaren. Här syns också en personskildring av Jesus redan som spädbarn. Detta kan även utläsas av historien i *Bibel för barn* då ängeln som besöker herdarna beskriver Jesus som en ”glädje för alla”. Genom att då använda sig av det som Olivestam kallar för en visionär kod kan berättelsen här visa på ett framtidsperspektiv som baserar sig på det goda som Jesus representerar. Det är alltså redan tidigt som rollerna inom berättelserna bli tydliga, det vill säga vilka drag som representerar det onda och vilka drag som representerar det goda i framtiden.

I *Bibel för barn* kan istället sensmoralen tydligt utläsas i berättelsen om de tre vise männen. Det beskrivs hur kung Herodes blir orolig då han förstår att det ska ha fötts en ny konung i landet, en som inte finns i hans palats, det vill säga ett hot mot honom och hans makt. Här återgår vi till girighet och makt och det som betecknas som det onda. Det två författarna har valt ut olika tyngdpunkter i sina berättelser och därför skiljer sig sensmoralen åt i en och samma berättelse. Dock går det genom att göra en övergripande tolkning på tematisk nivå att se att de bägge berättelserna, trots att de lägger fokus på olika saker, vill ge en bild av det goda respektive det onda, och i det senare fallet visa hur det goda vinner genom att de vise männen inte återvänder till Herodes utan istället tar en annan väg hem, vilket räddar Jesus.

Detta ger även läsaren ett framtidsperspektiv och en aning om att någonting kommer att hända.

4.2.2 Jesus frestas

Girigheten tas även upp i *Bibel för barn* i nästa berättelse jag redogjort för, Jesus frestas. I det här fallet är det djävulen som framställs som girig då han testar Jesus tillförlitlighet gentemot Gud. Skulle Jesus svika Gud skulle djävulen få mer makt. Han lovar Jesus att Jesus ska bli herre över hela världen om han tillber djävulen. Ändå står Jesus på sig och visar sin lojalitet gentemot Gud. Ur denna berättelse kan vi dra slutsatser att författarna vill visa upp etiska och moraliska frågor gällande girighet, makt och tillit. I det här fallet blir det djävulen som utmålas som den onde som försöker få Jesus att överge sina ideal medan Jesus utmålas som en god man som går att lita på för det har han bevisat. Ett bevis på balansen mellan det onda och det goda. Denna text skulle också kunna ses utifrån en mytisk kod. Olivestam menar att den mytiska koden kan ge människor vägledning. I det här fallet kan en tolkning göras utifrån Jesus val att stå ut med plågorna och stå emot djävulens frestande för att nå sitt mål. Detta kräver dock att tolkningen inte görs på en litteral nivå där texten läses bokstavligen, då risken att djävulen på riktigt tar med människor ut i öknen inte är sannolik. Däremot kan människor idag försättas i situationer där deras tillit testas samt situationer där den enkla vägen ut möjligtvis inte är den rätta vägen ut. Den här berättelsen kan på så vis visa att det inte alltid är lätt att göra det rätta men att det förhoppningsvis lönar sig i slutändan.

Den etiska koden kan även användas vid tolkningen av samma berättelse hämtad ur *Om änglar, gudar och hjältar*. Även i den här berättelsen kan vi se hur författarnas ordval och berättartekniker kan göra att tolkningarna blir olika. I *Om änglar, gudar och hjältar* beskriver författaren det som att det var Gud som skickade sin fiende djävulen för att sätta Jesus på prov. Då blir det istället Gud som testar Jesus tillförlitlighet istället för djävulen. Det vill säga det som framställs som det goda testas tilliten till det goda istället för att det som framställs som det onda testas tilliten till det goda. Detta leder återigen mig in på ett tema med ett budskap om vilka val människor bör göra i livet. Sensemoralen i det går att finna i att människan ska stå för det han/hon tror på även om det kan vara jobbigt. Jesus i sin tur framstår här som en person som är beredd att kämpa och lida för sina värderingar och blir därmed förknippad med den goda sidan. Å andra sidan kan historien också väcka moraliska frågeställningar huruvida det är okej att testa varandra på det viset som Gud gör, vare sig dessa test görs med goda eller onda intentioner. Detta skulle kunna jämföras med den mystiska kod Olivestam beskriver där texten har en undermening som kanske inte upptäcks på

en gång utan fungerar som ett tillstånd som genomsyrar texten och en fråga som dyker upp efter ett tag.

4.2.3 Den barmhärtige Samariern

I nästa berättelse, den om den barmhärtige Samariern, märker läsaren av en av kristendomens uppmaningar till hur människor ska leva. Denna berättelse kan både tolkas på en tematisk och en symbolisk nivå. Med det menar jag att den har ett tema som går genom hela berättelsen samt att den har som uppgift att förmedla ett budskap till läsaren. Berättelsen är den liknelse som Jesus berättade om den barmhärtiga Samariern. Det är berättelsen om en judisk man som rånas och lämnas svårt skadad på vägen. Under tiden som han ligger där går tre personer förbi, en judisk präst, en man som jobbade i templet samt en Samarier. Av dessa tre var det enbart den sistnämnde som stannade och hjälpte mannen, de andra blundade för den skadade mannen vid väggkanten. I bägge böckerna är det en väldigt tydligt beskriven historia som skildrar människors handlande gentemot varandra. Vad som skiljer de bägge åt är dels att det i *Bibel för barn* inte beskrivs, i det här kapitlet, att judarna och Samarierna inte kom överens. Detta står dock angivet i *Om änglar, gudar och hjältar* vilket ger ytterligare en dimension till berättelsens medmänsklighetsbudskap. Jesus vill visa att det inte spelar någon roll var du kommer från eller vilken religion du tillhör. Här visas en väldigt tydlig etisk kod som påpekar det viktiga i att agera medmänskligt och moraliskt riktigt gentemot varandra oberoende av våra olikheter. I och med att författaren i *Om änglar, gudar och hjältar* väljer att skriva ut att dessa grupper hade en konflikt blir det lättare att även på en litteral nivå uppfatta budskap som handlar om religionsfrihet och medmänsklighet över kulturgränser. Detta kan också sättas in i ett perspektiv om det moderna samhället och hur vi behandlar varandra idag, vare sig det handlar om kulturskillnader eller andra olikheter. Grundtanken är att du ska vara en god medmänniska mot andra. Detta står angivet ordagrant i berättelsen i *Bibel för barn*, vilket det inte gör i *Om änglar, gudar och hjältar*. Att det skrivs ut tydligt i *Bibel för barn* att medmänsklighet är temat i berättelsen gör att texten även kan tolkas på en litteral nivå, det vill säga att texten tolkas ordagrant. I *Om änglar, gudar och hjältar* anges också en förklaring till att prästen inte hjälper den skadade mannen, nämligen att prästen inte skulle få utöva sitt yrke under en period om han vidrörde en död människa, vilket han trodde att mannen vid vägen var. Detta görs inte i den andra boken, vilket kan få en att fundera kring om författaren vill ha in ytterligare reflektioner kring att göra saker eller inte göra saker för egen vinnings skull. Detta kan, trots att berättelsen inte utspelar sig i modern tid, anses väldigt aktuellt även i vårt stressade samhälle idag. Här kan Samariern bytas ut mot en hemlös person som säljer

*Situation Stockholm*⁴⁰ på Stockholms gator och prästens dilemma bytas ut mot en tunnelbana som avgår om fem minuter. Många människor stannar inte upp och reflekterar över situationen då situationen går dem förbi så snabbt. På det här viset får berättelsen även en vägledande funktion på det viset att läsaren eventuellt kan stanna upp och tänka efter hur många olika val läsaren gör under en dag och hur många av dessa val som görs för egen vinnings skull.

4.3 Analys judendomen

4.3.1 Josef och hans bröder

I detta kapitel använder jag mig av böckerna *Heliga historier: Judiska berättelser* av Anita Ganeri samt *Om änglar, gudar och hjältar* av Janny van der Molen. Dessa två böcker används av den anledningen att de är läromedel som förekommer ute i skolans verksamhet och därför är dessa relevanta för min undersökning.

I den första berättelsen om Josef och hans bröder, som handlar om tolv bröder där en av dessa, Josef, blir kraftigt favoriserad av deras far, vilket slutar med att bröderna säljer Josef som slav till handelsresande, uppfattar läsaren snabbt att huvudtemat i denna berättelse är avundsjuka och vad avundsjukan kan driva människor till att göra. Denna tolkning kan även uppfattas om texten läses på en litteral nivå, det vill säga bokstavlig nivå, då bägge författarna nämner med ord att Josefs bröder är avundsjuka på Josef. De bägge berättelserna, både i *Om änglar, gudar och hjältar* och *Judiska berättelser* är rätt lika varandra. Det är dock vissa detaljer som gör att de skiljer sig åt vid en djupare tolkning. Den förstnämnda har med detaljer om samvetskval som inte den andra berättelsen har. Här används berättelsen om Josefs äldste bror Ruben, som ångrar sig kraftigt då bröderna har kastat ner Josef i en brunn för att invänta beslut om vad de ska göra med honom. Ruben planerar till och med att släppa Josef fri då de andra bröderna inget ser, som ett förslag på vad som kan ske då människan gör någonting som inte är förenligt med moraliska, etiska och i detta fall även juridiska regler. Här kan en tolkning göras både ur en etisk och en mytisk kod. Den etiska slutsatsen som kan dras utifrån Rubens samvetskval är att hans och brödernas moraliskt inkorrekta beteende slog tillbaka då han insåg vad de hade gjort. Samma sak gäller den reaktion av ånger och förtvivlan som Ruben uppvisar då han blir medveten om hur bröderna har sålt Josef till köpmännen och att de nu måste återvända hem till sin far utan Josef och även tvingas att bryta mot de etiska reglerna vad

⁴⁰ *Situation Stockholm* är en tidning som säljs av och handlar om hemlösa personer i Stockholm. <http://www.situationsthlm.se/Om-Situation-Stockholm/> (2012-05-31)

gäller att tala sanning. Här kan läsaren plocka upp ett underliggande tema som handlar om sanning och osanning. Inte nog med att bröderna bryter mot etiska och juridiska lagar om hur andra bör behandlas, de talar också osanning då det återvänder till sin far och säger att Josef blivit dödad av ett djur. Genom detta kan jag som läsare vid närmare tolkning och eftertanke upptäcka en mystisk kod, det vill säga ett bakomliggande budskap som inte upptäcks vid första anblick. Den mytiska koden som jag tidigare nämnde i relation till den här historien handlar alltså om att ge människor en förståelse för de valmöjligheter de står inför. I det här fallet leder en ond gärning till ett tvång att utföra ytterligare gärningar som inte är etiska, det blir det som brukar kalla för en ond cirkel. Att denna berättelse inte finns med i den andra boken gör att sensmoralen över att tänka sig för innan man handlar och konsekvenserna av detta inte finns med.

Berättelsen skildras också där lite annorlunda. I *Judiska berättelser* skriver nämligen författaren att Josef sa ordagrant till sin familj att han hade sett dessa buga inför honom i en dröm, inte att det var elva stjärnor och solen och månen som bugade inför honom i drömmen, vilket är den metaforiska bilden som skildras i *Om änglar, gudar och hjältar*. Här är det en tunn linje mellan vad som är ödmjukt och metaforiskt och vad som uppfattas som egoistiskt skryt vilket kan ge väldigt skilda personskildringar och även olika tolkning av sensmoralen. Det kan till exempel finnas de som ser berättelsen som en liknelse med vad som sker vid skryt och egoistiskt beteende. I det här fallet är det personen Josef som tolkas och det är utifrån detta en tolkning och uppfattning om sensmoralen uppkommer. En tolkning på en etisk nivå kan då alltså resultera i att Josef får anta rollen som den onda eller det oetiska, den som skryter, i berättelsen.

4.3.2 Moses i vassen

Flera olika tolkningar kan också göras utifrån berättelsen om Moses i vassen, där Moses mor tvingas överge sitt barn på grund av faraos krav att döda alla nyfödda israeliter på grund av att det israelitiska folket växer sig starkare och ses som ett hot mot farao. Moses storasyster placerar Moses i en korg i vattnet och korgen hittas snart av faraos dotter. Vid en första anblick av berättelsen kan läsaren uppfatta att faraos dotter räddar pojken från ett hemskt öde. Dock kan här ses en skillnad i de bägge böckerna vad gäller faraos dotters omhändertagande av pojken. I *Om änglar, gudar och hjältar* beskriver författaren att faraos dotter förstod att det var ett judiskt barn, medan detta inte framgår i *Judiska berättelser*. Genom detta kan symboliken visa på ytterligare en dimension som handlar om religionsfrihet och medmänsklighet gentemot alla, oavsett härkomst eller trosuppfattning. Gör jag tolkningen

utifrån en visionär kod kan jag se hur berättelsen kan öppna upp en möjlighet till ett framtidsperspektiv. Här visar faraos dotter att denna har överseende med de kulturella skillnaderna och låter den lilla pojken, den judiska pojken, som egentligen skulle ha dödat av hennes far, leva. Så som vårt samhälle ser ut idag, med människor som fortfarande inte kan hantera olikheter, kan vi också se det här på en symbolisk nivå som visar att budskapet med texten är att vi, som lever tillsammans, ska ta hand om varandra oavsett härkomst. Dock kan läsaren också göra en tolkning utifrån frågan om huruvida faraos dotter tog hand om pojken för att rädda denna från att bli dödad av farao eller om hon tog hand om pojken på grund av eget intresse för att få ett barn vilket hon senare gör då amman, Moses biologiska mor, gjort sitt jobb som amma. Här återkommer vi till den tidigare nämnda tunna linjen av vad som syns vara rätt och orätt, medmänskligt eller egoistisk.

Ytterligare en dimension får berättelsen om läsaren sätter sig in i Moses biologiska moders situation. Genom att göra tolkningen på en litteral nivå uppfattar läsaren ordagrant att modern, för att rädda sin son från döden, överger sin son för att sedan få en roll som amma och inte mamma till sitt eget barn. Vid en djupare tolkning uppfattas detta givetvis som en mycket osjälvisk handling. Det här kan översättas till ett modernt dilemma där föräldrar runt om i världen av olika anledningar är tvungna att överlämna sina barn till andra personer för att uppfostra dem då det är för barnets bästa. Det kan handla om adoptioner eller omhändertaganden där föräldrarna inte kan ta hand om sina barn. Genom att använda mig av en etisk och mystisk kod kan jag här upptäcka etiska budskap samt ett underliggande tema som går att översätta in i vår moderna tid. I det här fallet går det att översätta till beslut som, jag kan föreställa mig, är obeskrivligt svåra att både motivera etiskt samt genomföra praktiskt.

Berättelsen om Moses i vassen ger också läsaren en bild av en maktgalen kung som är rädd för att mista sitt rike. Denne tar då till drastiska åtgärder. Detta är ett exempel på hur girighet kan skildras. Någoting som också sticker ut i berättelsen är israeliternas hårda arbete och deras kämpande för att hålla fast vid sin religion och sitt folk. Det som skiljer de bägge berättelserna åt i detta sammanhang är att i *Om änglar, gudar och hjältar* beskrivs det israeliska folket som ett hårt arbetande folk som ofta befattade sig med viktiga positioner i samhället, det beskrivs hur dessa då de blev tvingade till slaveriet blev ännu starkare. I *Judiska berättelser* beskrivs det som att det israeliska folket blev starkare på grund av slaveriet. Här kan läsaren finna två olika förgreningar. I det andra fallet kan det tolkas som att israeliterna förenade sig med varandra på grund av slaveriet och på det viset växte starkare

medan den förstnämnda boken pekar på att det var just denna styrka och det hårda arbetet som gjorde att de försattes i denna situation.

4.3.3 Tio plågor

Temat med israeliterna som ett hårt arbetande folk fortsätter i berättelsen om de tio plågorna. Bägge böckerna beskriver att farao vägrade låta israeliterna gå fria då Moses och Aron kom till honom och vidarebefordrade Guds ord. När farao vägrade skickade Gud tio stycken plågor som drabbade egyptierna men inte israeliterna för att tvinga farao att släppa folket fria. I ett citat tas det upp att israeliterna aldrig gav upp sina drömmar om att en dag bli fria. Detta tack vare att Gud hade beskyddat dem från alla de plågor som drabbat egyptierna. Här kan jag avläsa ett intressant tillhörandeperspektiv. Farao låter sitt folk utstå mängder med hemska plågor, allt för att hans egen makt ska bibehållas, dock beskriver författaren av *Judiska berättelser* hur farao efter den tionde plågan säger att ”Vi vill inte utstå några fler plågor” trots att han tidigare låtit det egna folket lida på grund av sin egen vinning. Detta kan fungera som en utgångspunkt i diskussioner kring hur våra val drabbar andra människor. Genom en analys utifrån den etiska koden ser vi här ett tydligt exempel på hur människor in i det sista kämpar för sin egen makt och låter andra lida för detta. När det sedan visar sig att det inte längre går att behålla denna makt vill farao återigen se folket som hans allierade samt glömmer bort den skada det tidigare beteendet har gjort. Ytterligare ett perspektiv är hämndperspektivet. Tidigare har vi fått reda på att farao låtit döda alla nyfödda pojkar i de judiska familjerna, nu fick farao smaka på samma medicin själv då Gud lät döda alla förstfödda i alla egyptiska familjer, en av dem faraos son. Ingenstans står det angivet att anledningen till att Gud lät döda alla förstfödda som en påminnelse av vad farao tidigare gjort mot sitt folk men tolkas historien med hjälp av en mystisk kod kan detta tema anses i bakgrunden. Genom detta skapas en inre fundering som i sin tur kan öppna upp för en diskussion kring hämndperspektivet och huruvida detta ska tolkas som ont eller gott. Vad Gud gör är att han utför en etiskt fruktansvärd handling, och i vårt moderna samhälle är mord i stort sätt alltid oförsvarligt, men i detta fall hade ju farao gjort samma sak mot det judiska folket. Detta perspektiv gör att berättelsen visar upp ett fall som passar in på ordspråket ”öga för öga, tand för tand”. Här blir frågan om gott och ont aktuell. På en tematisk nivå, det vill säga ett genomgående tema och mening, kan berättelsen tolkas som att Gud befriar det judiska folket från år av förtryck och fångenskap vilket visar på godhet och Gud får här inta rollen som den goda, medan farao som håller folket fångat under förtryck representerar ondskan. Då uppstår en tolkning om hur en likvärdig handling begången av en god och en ond aktör skall

bedömas. Utifrån det här perspektivet kan också Moses roll i det hela spela in. Moses skildras tydligt i historien. Han kämpar för sitt folk och litar på att Gud ska hjälpa de, trots att de får utstå nederlag och att israeliterna blir behandlade värre och värre av farao. Moses vet att det är på grund av hans eget krav gentemot farao som farao bestraffar sina slavar. Tolkas detta ur ett etiskt perspektiv och om man sätter sig in i Moses roll måste det vara svårt att motivera att det egna folket plågas på grund av en själv, trots löftet från gud, att israeliterna ska bli fria. Samtidigt så går Moses med på att vara en del av Guds metod att övertala farao genom de tio plågorna denne skickar, varav flera påverkar människors hälsa genom sjukdomar och även genom tidigare nämnda mord. Ur det etiska perspektivet är Moses, trots sina goda intentioner, en del av de plågor som drabbar egyptierna. Ingen av böckerna redogör för några tankar kring detta hos Moses och därför går det inte att ur dessa utläsa något etiskt svar i denna fråga. Dock är det tydligt att Gud och Moses ses som godheten, farao som ondskan och folket som befriat. Beskrivningen av Moses är tydlig i den här berättelsen. Moses beskrivs som en man som kämpar för sitt folk, trots nederlag. Moses har tankar på att ge upp och får utstå motstånd, men trots detta lyckas han rädda folket från farao genom att lita på Gud som sänt honom. Genom att tolka texten och Moses handlande på en symbolisk nivå kan jag se att skildringen av Moses vill förmedla ett budskap om att aldrig ge upp och aldrig sluta kämpa för det man tror på då detta är ett genomgående tema i texten.

4.4 Analys islam

4.4.1 Muhammeds födelse

De böcker jag använder mig av i analysen är *Heliga historier: Islamiska berättelser* av Anita Ganeri samt *Om änglar, gudar och hjältar* av Janny van der Molen. Dessa böcker är även dem, om man jämför med tidigare två kapitel, aktiva läromedel i skolans verksamhet. I boken *Islamiska berättelser* beskrivs Muhammeds födelse mer tydligt och med mer beskrivningar än i *Om änglar, gudar och hjältar*. Kring själva födseln beskrivs naturen och stämningen. Det står att "himlens stjärnor lyste klarare, och ett extra starkt ljus tändes som lyste upp hela världen." Tolkar jag detta ur en visionär kod kan jag se att författaren öppnar upp för någonting nytt som kommer ske i framtiden. I det här fallet tolkar jag det beskrivna ljuset och de strålande stjärnorna som en metafor för en positiv, ljus framtid. Genom Muhammeds födelse har världen förändrats och den ger människorna hopp inför framtiden. Detta leder till att redan i födelsehistorien i bägge böckerna får läsaren en bild av Muhammed som person, inte på en litteral nivå då Muhammed inte beskrivs som person mer än på att hans mor,

Amina, tidigt får reda på vem Muhammed kommer att bli, nämligen en stor, viktig man som är skickad av Allah och en dag kommer att bli ledare för folket. Däremot finns det en tematisk nivå i berättelsen som visar att Muhammeds födelse är någonting stort och temat i historien är att hela världen förändras tack vare födseln av en enda pojke. Det gör att personskildringen av Muhammed blir tydlig; han är en betydelsefull man redan som nyfödd. Ytterligare en faktor som kan tolkas utifrån den tidigare nämnda visionära koden är att även Amina i *Om änglar, gudar och hjältar* beskrivs som godhjärtad och vacker. Detta kan ses som ett bakomliggande tecken på varför Gud valt ut just henne som mor till den man som ska sprida hans budskap i framtiden. Vilket även kan syns i *Islamiska berättelser* beskrivning av den vackra natt då Muhammed föddes vilket också beskrivs som ett tecken från Allah.

Någonting som dock skiljer sig åt i de bägge böckerna är bilden av Halima, amman som tog hand om Muhammed då det spreds farliga sjukdomar i hans födelsestad Mekka. Det var då vanligt att kvinnor, mot betalning, tog hand om barnen på en skyddad plats för att undsätta barnen från dessa sjukdomar. I *Islamiska berättelser* får läsaren en bild av en godhjärtad kvinna som på grund av sin vilja att göra gott hjälper Amina att ta hand om Muhammed trots den ekonomiska situationen som uppstår då Amina, Muhammeds mor, inte kan erbjuda lika mycket pengar som andra då Muhammeds far avlidit innan hans födelse. I *Om änglar, gudar och hjältar* beskriver istället författaren hur Halima, först efter att ha upptäckt att hon inte fick med sig något annat barn hem, tog hand om Muhammed. Dessa två personskildringar av samma person gör att tolkningarna blir totalt skilda från varandra och de etiska och moraliska slutsatserna skiljer sig åt. Tolkar jag detta utifrån en etisk kod kan jag sätta Halimas handlande i centrum. I det här fallet får hennes person helt olika etiska roller. I *Islamiska berättelser* får jag en bild av en godhjärtad kvinna som tar sig an en liten pojke trots att det drabbar henne själv ekonomiskt. Hade hon tagit sig an något annat barn, med föräldrar som hade möjlighet att ge henne ekonomisk ersättning, hade det gynnat henne själv mer. Utifrån den etiska koden i *Om änglar, gudar och hjältar* framstår istället Halima som en mer girig kvinna. En kvinna som väljer bort Muhammed för att få bättre ekonomisk ersättning men återvänder då hon upptäcker att hon inte får med sig någon annan hem. Detta kan bidra till en diskussion om hur vi människor agerar gentemot varandra i relation till vår egen vinning eller situationer då vi människor begår osjälviska handlingar.

4.4.2 De första uppenbarelserna

För att fortsätta på spåret med personskildringar vill jag hänvisa till historien om Muhammeds första uppenbarelser. Muhammed tog perioder i sitt liv som han spenderade i bergen. Där bad

han och mediterade och funderade kring mänskligheten. Vid ett tillfälle mötte han ängeln Gabriel som uppmanade honom att läsa upp Allahs ord. Ängeln Gabriel berättade sedan för Muhammed att Muhammed var Allahs budbärare på jorden. Här kan läsaren klart och tydligt se vilken bild författarna vill ge av Muhammed som person. Redan i början av redogörelsen för Muhammeds giftermål kan det utläsas i bägge böckerna att Muhammed var en man som beundrade Khadijas egenskaper såsom hennes styrka och goda hjärta. I och med beskrivningen av Khadija får vi också en beskrivning av Muhammed och vilken typ av människor han beundrade, vilket ofta talar för vilken typ av människa man själv vill vara. I och med att författarna i bägge böckerna beskriver detta väldigt ordagrant kan detta tema uppfattas redan på en litteral, bokstavlig, nivå.

Författarna fortsätter sedan med att beskriva hur Muhammed led av att se personer behandla varandra illa samt att Muhammed tog med sig mat till behövande på sina resor i bergen. Att beskriva Muhammed som person utifrån dessa två skildringar av en och samma berättelse ger samma utslag, en man med ett gott hjärta som bryr sig om andra och om Allah, en man som vill göra skillnad. Att författarna väljer att uttrycka sig på detta sätt och ta med informationen om Muhammeds tankar kring människors handlande och hans egna önskemål att kunna dela med sig till andra visar på att författarna vill att berättelsen ska kunna tolkas genom en etisk kod som visar upp Muhammeds moraliska handlande, vilket i det här fallet är ett handlande ur godhet. Läsaren kan också hitta en tematisk nivå i texten utifrån detta. Jag uppfattar klart och tydligt att ett genomgående tema i texten visar på att Muhammed ska föreställa en förebild, någon som visar hur vi andra ska leva i symbios med varandra, och i det här fallet visar det att vi ska behandla våra medmänniskor väl. I relation till den här personbeskrivningen kan det även utläsas en sensmoral om hur vi ska behandla varandra.

Muhammed uppvisar också en ödmjuk sida i sitt sätt att ta emot ängeln Gabriels ord om att han skulle vara Allahs budbärare. Muhammed accepterar det inte på en gång utan blir både uppjagad och rädd inför det han varit med om vilket kan tolkas som en osjälvisk syn på sig själv. Genom en tolkning utifrån den mystiska koden kan jag här upptäcka att denna osäkerhet ligger som en genomsyrande underton i berättelsen. Det är en underton av ödmjukhet som Muhammed uppvisar genom sitt beteende. Men han uppvisar också en känsla som är vanlig hos människor i allmänhet, nämligen rädsla. Även här har berättelsen en etisk och moralisk sida då läsaren återigen får se att till och med Muhammed, Allahs profet, kan känna och uppvisa rädsla och osäkerhet. Rädsla och osäkerhet är ofta drag som människor på ett eller annat sätt försöker dölja från omvärlden. I Muhammeds fall rusade han hem till sin fru för att

få tröst. Utifrån en symbolisk nivå kan jag se hur författarna försöker förmedla ett budskap om att rädsla och osäkerhet är accepterat och att människor i vår närhet finns där för att råda bot på de känslor vi inte själva kan reda ut.

4.4.3 Muhammeds flykt från Mekka

Beskrivningen av Muhammeds flykt från Mekka leder läsaren in på en flykt undan onda människor. I berättelsen framställs Muhammed som den gode som vet att han kommer att få hjälp av Allah medan köpmännen, som är oroliga över Muhammeds inflytande i Mekka, ses som onda och giriga i sin önskan att göra sig av med Muhammed. Läsaren leds in i en spännande historia om två män som försöker gömma sig från ondskan. Här använder sig författarna av spänningsmomentet och på en litteral nivå är det möjligt att uppfatta denna berättelse som just en berättelse om två män som blir räddade genom att grottan de gömmer sig i helt plötsligt har ett stort spindelnät framför ingången, vilket gör att köpmännen som förföljer Muhammed och Aron tar för givet att ingen gått in i grottan på mycket länge. Dessa berättelser är skrivna på det viset att de talar till barn genom spänningsmoment såsom att männen hörde sina förföljare utanför grottan. I bägge böckerna skildras detta på liknande sätt. Berättelsen om Muhammeds flykt ger möjlighet till reflektion kring etiska och moraliska regler vad gäller olika religioner och trosuppfattningar. Det var tydligt i berättelserna att det var profetens budskap som gjorde köpmännen upprörda. Detta gör att en läsare med historisk medvetenhet kan reflektera över människors förmåga att skada varandra på grund av olika religioner eller trosuppfattningar. Dock kan detta också tolkas utifrån en mystisk kod. Med det menar jag att det finns en underliggande historia i berättelsen. I det här fallet får vi inte reda på vilken trosuppfattning de rika köpmännen tillhör. Däremot blir läsaren medveten om att de inte är muslimer och ser Muhammed och dennes budskap som ett hot. Den mystiska bakgrundstenen jag upptäckt är frågan om gott och ont. På samma sätt som berättelsen kan tolkas utifrån frågan om religionsfrihet och konflikter som uppstår på grund av olikheter i livsåskådningar är nu frågan vad som framställs som gott och som ont. I det här fallet är det tydligt att bägge författarna ger läsaren intrycket att köpmännen, med obestämd religion, representerar det onda medan Muhammed och hans anhängare de som representerar det goda. Det kan vi se genom att det är Muhammed som måste fly och gömma sig i en grotta och det är Muhammed som till slut kommer undan och de blir fria från det förtryck och det hot de har upplevt i Mekka. Även en läsare utan de historiska kunskaperna kan reflektera kring rätt och fel i frågan om att skada varandra på grund av olikheter hos oss människor.

5. Diskussion

5.1 Diskussion

5.1.1 Skönlitterära berättelser i relation till etik och moral

I kursplanen för religion i Lgr11 står det att

Eleverna ska vidare ges förutsättningar att kunna analysera och ta ställning i etiska och moraliska frågor. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur människors värderingar hänger samma med religioner och andra livsåskådningar.⁴¹

Utifrån detta har jag i min undersökning försökt visa hur vi genom skönlitterära berättelser kan upptäcka och reflektera kring dessa etiska och moraliska frågor.

Livstolkningsperspektivet ska ge eleverna möjlighet att reflektera kring sin egen samt andra kulturer och religioner vilket är någonting jag har försökt göra i min tolkning.

Enligt Olivestam har tidigare forskning visat att eleverna själva efterfrågar mer livsfrågeundervisning i skolan. Ofta är det läraren samt läromedel som sätter käppar i hjulet för detta. Lärarna själva anser sig ha för dåliga kunskaper inom dessa områden. Här ser jag efter min undersökning en möjlighet att använda sig av skönlitteraturen för en väg in i den etiska och moraliska världen samt en möjlighet att få eleverna att reflektera kring livet, livsfrågor och olika perspektiv i olika religioner. Dock gäller det även vid arbete med berättelser och skönlitteratur att göra ett urval av innehållet. Jag har i min undersökning märkt att de olika författarna i vissa fall fokuserar på olika tyngdpunkter i sina berättelser. Genom undersökningen har jag alltså märkt att olika berättelser kan få olika betydelse och olika meningar utifrån ett etiskt perspektiv beroende på vilket urval författaren har gjort. Urvalet av stoff och handling är även någonting som Härenstam skriver om i relation till läromedel och jag anser det vara överförbart även på de skönlitterära berättelserna. Analysen av texterna har gjorts på olika nivåer och visat att även texter som tolkas på en litteral nivå, det vill säga ordagrant, kan bidra till att eleverna får med sig budskap från texten som kan bidra till det etiska livsfrågeperspektivet. Ett exempel på det är berättelsen om Josef och hans bröder där författarna i bägge fallen ger läsaren information om att bröderna var avundsjuka på Josef. Hade en av författarna dock utelämnat denna information och beskrivit detta genom till exempel citat eller omskrivningar av begreppet avundsjuka hade den informationen kanske inte gått att tolka på den litterala nivån. Att författarna använder sig av ett barnspråk som kan bidra till att tolkningar även kan göras på just litteral nivå är genomgående i samtliga böcker.

⁴¹ Läroplan för grundskolan, s. 186

En intressant tolkning som kan göras utifrån detta är att vi får ett barnperspektiv på texterna. I min undersökning har jag fokuserat på material som riktar sig till barn i årskurs ett till och med sex. I dessa åldrar, framförallt de tidiga, kan det innebära svårigheter att göra djupare tolkningar i texten. På det viset underlättar författarnas litterala beskrivningar för tolkningsarbetet i klassrummet. Dahlin tar upp detta då han menar att arbetet med skönlitteraturen i relation till livsfrågor är ett indirekt sätt att arbeta med detta område. Han menar också att barn tar upp information som de inte alltid kan sätta ord på. Det vill säga att, som jag visat i min undersökning, det finns texter som kan tolkas ordagrant och där barnen får hjälp att sätta ord på sina tankar. Däremot menar Dahlin att barnen måste ges tid till sitt reflekterande. För vissa barn kan det ta flera år innan dessa uppmärksammar meningen och budskapet i texten. Enligt min undersökning kan de budskap som ses som svårtolkade för framförallt mindre barn vara de som behöver göras utifrån en mystisk tolkning. Den mystiska tolkningen visar på ett underliggande budskap som inte alltid syns vid en första anblick.

I min undersökning har jag märkt att den etiska tolkningen förekommer främst. Näst efter den etiska tolkningen så är den mystiska tolkningen den som visat sig vara vanlig i min undersökning. Vad som visar sig intressant i det fallet är att jag inte har funnit något exempel på en mystisk kod inom islam. I Islam är det istället den etiska koden som tar stor plats och författarna verkar ha ett önskemål om att få fram det etiska temat i texten istället för ett underliggande tema. Inom islam gick också mer av innehållet att tolka på en litteral nivå och inom denna uppvisas en spänningsnivå som enligt min tolkning finns där för att möta barnens tolkningar och deras tankevärld. De mystiska tolkningarna jag har funnit tydligt i texten förekommer framförallt i berättelserna hämtade ur judendomen. Ett exempel på ett sådant bakomliggande budskap finner jag i berättelsen om Josef och hans bröder. Dock måste här göras en jämförelse mellan de två olika referensmaterialen vad gäller judendomen. I *Om änglar, gudar och hjältar* uppvisas detta budskap då läsaren får följa med Ruben i hans tankar kring samvetsqual och lögner. Det öppnar upp för det bakomliggande budskapet angående svek och lögner, vilket inte går att utläsa i *Judiska berättelser* lika tydligt. Här visar undersökningen hur en och samma berättelse kan ge olika resultat beroende på hur dessa tolkas och vilket urval författaren gör. Att Rubens tankar finns med i *Om änglar, gudar och hjältar* kan vara ett tecken på att detta är någonting som författaren till boken tycker är av vikt för en diskussion med läsaren eller någonting som författaren själv reflekterar kring.

Vad gäller skönlitteratur i relation till religionsundervisningen och fokus på etik och livsfrågor så har jag också genom min undersökning upptäckt att berättelserna kan tolkas ur

ett modernt perspektiv. Dessa texter är skrivna av författare i vår moderna tid och det präglar sättet de skriver på. Författarna använder sig av ett vardagligt modernt språk. Dock utspelar sig fortfarande texterna under en annan historisk tidsepok. Berättelserna visar på ett levnadssätt som inte är enligt normen i vårt svenska samhälle idag. Olivestam skriver om pedagogens uppdrag att göra texter, som ursprungligen är skrivna i en annan tid, förståliga för barn. Då författarna i det här fallet redan har anpassat det språkliga för dagens ungdomar är det inte det som jag fokuserar på utan innehållet i berättelserna. Jag har genom min undersökning visat att berättelsernas innehåll går att översätta till moderna dilemman. Ett sådant dilemma som jag visat på är berättelsen om den barmhärtige Samariern. I denna berättelse kan jag ge eleverna verktyg för att sätta sig in i en sådan situation. Det finns också en möjlighet för barnen att reflektera kring hur denna situation hade kunnat lösas i vår tid. Till exempel hade kanske mannen kunnat använda en mobiltelefon och ringt efter hjälp. På det viset ser jag att det är viktigt att sätta in barnen även i det historiska perspektivet och inte bara i det religiösa och etiska perspektivet.

5.1.2 Etik och moral

Vad gäller etik och moral inom religionsämnet skriver Löfstedt att många etiska och moraliska regler har sitt ursprung i religionerna och det förklarar människors levnadssätt. I min undersökning har det visat sig att det tydligt går att läsa ut någon form av sensmoral i berättelserna. Berättelserna i sig är ofta det som religionen vilar på i form av levnadsregler och budskap. Här har jag genom analysen sett att det i en och samma berättelse kan finnas flera olika etiska dilemman. Ett exempel på en sådan är berättelsen om Jesu födelse. I denna berättelse har jag i två olika berättelser hittat två olika tolkningsmöjligheter. I den första nämner jag att berättelsen visar på hur Jesus föddes i enkelhet av enkla människor och de första som fick träffa det här barnet som skulle komma att kallas Guds son var herdor, det vill säga vanliga människor. Medan den andra historien mer syftar på kung Herodes rädsla för att det nyfödda barnet skulle komma att bli ett hot mot hans makt. Här spelar girighet en stor roll i berättelsen. Vad som också visat sig genom undersökningen är att ovanstående två tolkningar gjorda efter en etisk kod visar på olika dilemman och etiska resultat. Men jag har också upptäckt att det genom en mystisk kod går att utläsa ett tema i de bägge berättelserna där det goda och rättfärdiga representeras av enkelhet och ödmjukhet gentemot andra medan det onda representeras av girighet och makt. Detta perspektiv synliggörs även i andra berättelser både inom kristendomen, judendomen och islam. Jag har visat hur berättelsen om Jesus som frestas i öknen visar upp ett perspektiv på det onda, djävulen som vill ha mer makt,

och det goda där Jesus representerar ödmjukheten och tilliten. Inom judendomen kan vi se ett liknande perspektiv i berättelsen om Moses i vassen och berättelsen om när Moses befriar israeliterna från farao. I bägge dessa berättelser får farao representera ondskan genom sina aktioner gentemot israeliterna då denne anser dem vara ett hot mot hans makt medan de kämpande israeliterna samt Moses som till slut lyckas frigöra dessa från förtrycket representerar det goda. Liknande tolkning kan också göras utifrån den islamiska berättelsen om Muhammeds flykt från Mekka. I denna historia är det köpmännen, som oroar sig för att muslimerna ska ta över makten, som representerar de onda. Medan Muhammed som hotas till livet men till slut lyckas ta sig ut ur Mekka och frigöra sig från sina fiender representerar det goda. Utifrån denna slutsats är det intressant att se hur godheten och ondskan inom de tre religionerna kan se så lika ut. Det är också intressant att sätta in i ett modernt perspektiv då vårt samhälle som vi lever i idag förespråkar höga prestationer och maktpositioner ofta är förknippat med en person som har lyckats i livet. Någonstans på vägen har alltså det här perspektivet vridits om.

5.1.3 Personbeskrivningar

Utifrån ovan beskrivna vill jag också diskutera de personskildringar som uppkommit genom arbetet. Till att börja med vill jag uttrycka min besvikelse och möjligtvis förvåning över bristen på jämförelsematerial. Sedan tidigare är jag medveten om att dessa personer Jesus, Moses och Muhammed förekommer i originaltexterna inom de olika religionerna. Till exempel var Jesus och Moses även de Allahs profeter innan Muhammed blev den siste och viktigaste profeten inom islam. Det är bara mycket kort i en berättelse i boken *islamiska berättelser* som författaren nämner dessa vid namn. Mitt önskemål hade varit att ha med referensmaterial så att dessa personbeskrivningar kunde jämföras över religionsgränserna. Det hade varit intressant att kunna göra en jämförelse över dessa personers personlighetsdrag inom de olika religionerna och se om detta på något sätt kunnat bidra till etiska slutsatser. Att göra en jämförelse av dessa tre personer med varandra är annars riskabelt då de inte har samma roll inom sina respektive religioner. Jesus är Guds son, Moses befriar det judiska folket och Muhammed är Allahs profet. Däremot går det genom min analys av berättelserna att se att dessa personer har en central och viktig roll inom sin religion. Därför anser jag också att det sättet som respektive person skildras på bidrar till att jag kan dra etiska slutsatser utifrån detta och att dessa personer kan stå som förebilder för hur respektive religion anser att människor ska leva. I berättelserna om Jesus och Muhammeds födelser kan jag se en likhet i hur författarna genom en etisk kod kan visa persondrag hos dessa nyfödda pojkar. Det

beskrivs bland annat att natten då Muhammed föddes lyste hela världen upp vilket visar på en framtidsvision om ljus och någonting stort. Även om inte den lilla pojken beskrivs ordagrant med egenskaper så visar stämningen i berättelsen att detta kommer bli en stor och god man. Även Jesu födelse beskrivs genom etiska koder som någonting stort och ödmjukt i och med den enkelhet som omgav födseln. I bägge dessa historier är det en underliggande ton som ger en beskrivning av dessa två centrala personer redan tidigt och som fortsätter visa på dessas godhet även genom efterföljande berättelser. Däremot kan läsaren inte i berättelsen om Mose födelse se detsamma. Här beskrivs händelserna runt omkring med faraos dotter och Moses mor som tar anställning som amma åt sin egen son. Däremot kan jag inte utläsa någon form av personskildring vad gäller Moses redan där. Överlag är det svårare att få en uppfattning om Moses personlighetsdrag i berättelserna än vad det är att få denna uppfattning om Jesus och Muhammed. Det är svårt att svara på vad det beror på. Det som kan ses i den sista judiska berättelsen, den om tio plågor, är att det är mycket fokus på Gud och att Moses agerar enligt Guds önskan. Därför kan lite av Moses personlighet falla bort. Här kan det även vara en urvalsfråga som spelar in. Hade jag valt ut en annan berättelse är det möjligt att Moses hade beskrivits tydligare. Det kan också vara som jag tidigare nämnt att rollerna skiljer sig åt inom religionerna och att det finns fler centrala personer inom judendomen såsom Noa, Abraham och Josef. Muhammed och Jesus kan även ha starkare representativitet när det gäller att dra etiska slutsatser om religionen utifrån dessa personers karaktär.

5.1.4 Svårigheter

Svårigheter inom arbetet med skönlitteraturen i relation till etik och moral som jag har upptäckt i min undersökning är att tolkningarna kan te sig väldigt annorlunda beroende på hur historierna vrids och vänds på. Detta beskriver också Olivestam vad gäller arbetet med barn och ungdomar. Som pedagog kan jag inte garantera att barnen får ut samma etiska och moraliska slutsatser som jag får. Dessutom är min analys av den kvalitativa sorten vilket innebär att forskningskategorierna och infallsvinklarna kan ändras under arbetets gång. Jag valde att läsa utifrån ett sensmoral- och etiktema vilket möjligen har resulterat i att andra viktiga aspekter i berättelserna har fallit bort i min tolkning. Min egen tolkning fick då göras utifrån två kategorier som hjälpte mig att hålla mig på rätt nivå. Risken vid arbete med sådana här texter är att texten bara får en bokstavig betydelse. Ur en sådan riskerar läsaren att missa det vitala vad gäller etiken om syftet med texten är att läsa utifrån ett livsfråge- och livstolkningsspektiv. Med detta i åtanke kan jag inte med säkerhet garantera att alla läsare skulle få fram samma tolkning som jag gör. Det ska också sägas att läsarens bakgrund och

tidigare kunskaper spelar in i hur en tolkning görs. Det kan handla om att jag som läsare har vissa förkunskaper eller förutfattade meningar om en viss religion eller en viss berättelse och att detta då påverkar min tolkning och analys. Dalevi nämner också i sin redogörelse för barnbiblar att författarens bakgrund kan påverka resultatet av själva texten. Den tolkning jag gör kan med andra ord även spegla den tolkning författaren har gjort på sitt referensmaterial. Detta kan också vara avgörande för varför vissa företeelser finns med i den ena berättelsen men inte i den andra vilket jag har uppvisat i min undersökning. Till exempel kan vi här ta berättelsen om Halima i de bägge böckerna om islam. Denna berättelse utgör kanske en av de tydligaste skillnaderna som uppvisats i min analys av de olika materialen som jag har redogjort för. Här visas en bild upp av en och samma karaktär men personen i fråga får mycket olika egenskaper beroende på vilken bok som läses. Jag säger inte att den ena författaren tycker om karaktären och den andra inte, men författarna ser ut att ha påverkats av olika källor, det kan handla om originaltexter eller experter inom olika områden, och kan eventuellt också ha egna värderingar som speglas i berättelsen.

5.1.5 Budskap utifrån berättelserna

Jag vill inte på något vis likställa dessa tre religioner eller deras funktion i människors liv. En religion kan ha väldigt skilda syften för olika människor och är mycket viktig för många. Religionerna innehåller också skillnader som gör att de inte är överensstämmande. Detta säger också Dahlin i sin forskning kring religionernas kärna. Han menar att det finns de som väljer ut det bästa ur varje religion men att detta kan vara en risk. Precis som vi alla människor är olika och vi måste respektera varandras olikheter har även religionerna olika ursprung och grundstenar och Dahlin menar att det är en risk att plocka ut det ”bästa” ur varje religion och sätta ihop till en ny livsåskådning.

Däremot har jag i min undersökning visat att dessa tre monoteistiska religioner har etiska och moraliska lagar som överensstämmer med varandra trots att de tar sig uttryck på olika sätt. Jag har också visat att även om religionerna skiljer sig åt på olika sätt kan en kärna upptäckas i berättelserna som visar på att författarna vill förmedla ett budskap till läsaren. Detta är ett budskap om hur människor genom etiskt och moraliskt agerande ska leva sina liv i symbios med andra. Det går att känna igen en grundtanke och ett ideal som går som en röd tråd genom de berättelser jag har undersökt. Denna röda tråd är enligt mig likvärdig och bestående av samma ideal utifrån dessa tre berättelser inom de tre religionerna. Jag får en uppfattning om att författarna vill visa upp att vi alla vill leva efter samma godhetsideal, även om det tar sig uttryck på olika sätt inom de olika religionerna. Detta öppnar upp för en diskussion kring det

etiska dilemmat och de moraliska regler vi har i samhället. Det ger också möjlighet till att sätta sig in i och upptäcka andra livsåskådningar vilket är viktigt i det mångkulturella samhälle vi lever i idag. Ytterligare en dimension som visar sig genom dessa etiska likheter är diskussioner kring religionsfrihet. Varför krigar vi och dömer ut varandra beroende på vilken religion vi tillhör då vi alla vill ha ett samhälle där vi visar respekt gentemot varandra i enlighet med etiska regler? Kan det i relation till detta spela så stor roll huruvida någon väljer att inte äta viss mat eller klä sig på ett visst sätt? Givetvis ligger många konflikter djupare än så. Men jag har en förhoppning om att en reflektion och diskussion kring detta i skolan kan göra samhället mer tolerant och ge en större förståelse och kanske till och med en nyfikenhet gentemot främmande religioner och kulturer i framtiden.

5.2 Slutsatser

Jag har i mitt examensarbete gjort en forskningsgenomgång där jag bland annat har redogjort för användandet av skönlitteratur i religionsundervisningen. Jag har också redogjort kring forskning som berör arbetet med etik, moral och livsfrågor inom religionsämnet. Dessa två delar har jag sedan kopplat samman för att göra min undersökning enligt mitt syfte att se hur skönlitterära texter och berättelser skildrar olika personer med en central roll inom kristendomen, judendomen och islam. Samt att undersöka hur de monoteistiska religionernas etik skildras i de skönlitterära texterna och berättelserna. Och slutligen undersöka hur dessa kan användas i arbetet enligt kursplanens innehåll vad gäller uppdraget att ge eleverna möjlighet till reflektion kring etik och livsfrågor. Resultatet har jag kommit fram till genom att göra en kvalitativ textanalys av skönlitterära texter som används inom skolans verksamhet och i religionsämnet.

Hur en text tolkas beror på många olika faktorer. Det kan bland annat bero på läsaren, författaren och vilken nivå en text läses på. Dock ger en text alltid ett budskap, vare sig de är ordagranna eller bildliga. I de texter jag har arbetat är ett tydligt budskap, utöver det rent skönlitterära, att ge människor tankar kring deras handlande och levnadsväl. Detta beskrivs genom beskrivningar av det onda och det goda. De personskildringar som är gjorda visar att Jesus, Moses och Muhammed, alla centrala personer inom respektive religionen representerar det goda. Deras motstånd representerar det onda. De goda ska ses som förebilder, de ska ses som de personligheter som religionens utövare ska eftersträva. Genom detta tydliggörs etik och moral inom religionerna. Det finns skillnader hos dessa personer och deras handlande, det finns också skillnader i den etik och moral som författarna eftersträvar att förmedla. Texterna

tar sig uttryck på olika sätt och handlingen skiljer sig åt. Men trots att de olika uttrycken och handlingarna så har jag genom arbetet sett att det öppnar upp för tolkningar och genom dessa tolkningar kan läsaren upptäcka etiska och moraliska likheter i de olika religionerna och en strävan efter att leva enligt vissa kriterier och regler och att behandla människor i vår närhet på ett visst sätt. Dessa stämmer i många fall överens med varandra även över religionsgränserna.

I min undersökning har jag sett att arbetet med skönlitteratur i religionsämnet är någonting som gynnar eleverna. Detta då det ger eleverna en möjlighet att själva använda sig av olika koder och nivåer för att tolka texter och utifrån detta få olika infallsvinklar och få ut olika budskap ur en och samma text. Detta har jag sett i mitt eget arbete med textanalyserna och min tolkning har gett mig olika resultat vad gäller etiken och sensmoralen beroende på vilken text jag har läst och vilken tolkning jag har gjort. Att ge eleverna dessa redskap och infallsvinklar i bearbetningen av skönlitteratur kan alltså bidra till en djupare förståelse för de etiska dilemman som kan uppstå samt även ge eleverna möjligheter att tolka dessa texter, som utspelar sig i en annan tid, på ett modernt plan.

Innan jag började min undersökning hittade jag ett citat av Dalai Lama i Härenstams bok *Kan du höra vindhästen*. Det citatet fångade jag upp och funderade kring i relation till min undersökning. Jag skulle vilja dela med mig av det citatet då min undersökning har visat att de budskap författarna, av de barnböcker jag har analyserat, vill få fram är en kärna inom de olika religionerna. I min undersökning har jag sett att dessa kärnor, såsom medmänsklighet, ont och gott, rätt och fel, överensstämmer bra med varandra och på det viset tycker jag att citatet av Dalai Lama blir ett passande avslut på min undersökning.

Jag vill påstå att alla stora världsreligioner [...] har samma ideal: Kärlek, målet att gagna alla människor genom andlig övning, och de har samma effekt: att göra sina anhängare till bättre människor.⁴²

Att arbeta med det här området har varit mycket givande för mig som blivande lärare inom bland annat religionsämnet. Utöver mitt resultat har jag själv lärt mig väldigt mycket om religionerna, texterna och personerna. Mycket sådant som jag en gång lärde mig själv i skolan har jag fått tillbaka genom berättelserna. Under hela arbetets gång har nya frågor väckts hos mig. Bland annat vilken mängd skönlitteratur faktiskt används inom religionsundervisningen? Det är lätt att säga att det låter bra, intressant vore dock att undersöka på vilken nivå det existerar och hur det representeras ute i skolans verksamhet?

⁴² Dalai Lama

Referenser

Tryckta källor:

Bergström, Göran, Boréus, Kristina (red.), 2005: *Textens mening och makt – Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

Bryman, Alan, 2001: *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB

Dahlin, Bo, 2004: *Om undran inför livet – Barn och livsfrågor i ett mångkulturellt samhälle*. Lund: Studentlitteratur

Dalevi, Sören, 2007: *Gud som haver barnen kär? Barnsyn, gudsbild och Jesusbild i Barnens bibel och Bibeln i berättelser och bilder*. Stockholm: Verbum Förlag AB

Ganeri, Anita, 2001: *Heliga historier: Judiska berättelser*. Stockholm: Natur & Kultur

Ganeri, Anita, 2001: *Heliga historier: Islamiska berättelser*. Stockholm: Natur & Kultur

Härenstam, Kjell, 2000: *Kan du höra vindhästen? Religionsdidaktik – om konsten att välja kunskap*. Lund: Studentlitteratur

Karlberg, Karin, Wernolf, Inga, Östh, Lisa, 1995: *Bibel för barn*. Stockholm: Verbum Förlag AB

Löfstedt, Malin (red.), 2011: *Religionsdidaktik – mångfald, livsfrågor och etik i skolan*. Lund: Studentlitteratur

Olivestam, Carl E, 2006: *Religionsdidaktik – om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*. Stockholm: Liber AB

Skolverket 2011: *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm

van der Molen, Janny, 2007: *Om änglar, gudar och hjältar – Berättelser ur de stora världsreligionerna*. Borlänge: Förlags AB Björnen

Elektroniska källor:

<http://www.nok.se/nok/laromedel/seriesidor/h/Heliga-historier/> (2012-05-10)

<http://www.situationsthlm.se/Om-Situation-Stockholm/> (2012-05-31)

Appendix 1

Kristendomen

Jesus födelse

I *Änglar, gudar och hjältar* beskrivs resan till Betlehem genom en ganska lång text. Det beskrivs att Maria och Josef var tvungna att bege sig till Betlehem för att skattskryva sig på grund av kejsare Augustus önskemål om att få reda på hur mycket pengar han kunde få in i varje land. Detta gjorde att samtliga invånare i kejsarens kungadömen var tvungna att resa till sina födelsestäder. I boken beskrivs tydligt vilken inställning Maria, som då var gravid med Guds son, hade till att resa till Betlehem.

Marias mage var så stor att hon absolut inte ville fara. 'Josef, helst skulle jag vilka stanna hemma', sa hon gång på gång. 'Jag vill tillverka täcken och göra i ordning en trygg säng i vårt hus.' Men hon hade inte något val. Hon måste fara.⁴³

Även resan beskrivs tydligt.

Det var inte någon lätt resa för någon av dem. Maria kände det som om hennes rygg skulle gå av och Josefs fötter och vader gjorde ont. Dessutom var han orolig för Maria. Allt skumpande på åsneryggen kunde inte vara bra för henne!⁴⁴

Vidare beskrivs hur Maria och Josef kom fram till Betlehem men utan att hitta något värdshus att ta in på. De fick därför nöja sig med att göra sig hemmastadda i ett stall tillhörande ett värdshus mitt bland djuren.

Så låg Jesus där. Guds son. Och trots att det kändes lite konstigt att se honom ligga där i krubban, var Josef och Maria oerhört lyckliga.

Boken fortsätter med att redogöra för Jesus första timmar i livet. Författaren berättar om herdarna som får besök av en ängel som meddelar att Guds son har fötts i natt. Följande citat är hämtat ur avsnittet där herdarna precis har anlänt till stallet.

Nu skulle man ju kunna tro att någon av herdarna skulle säga: 'Pojkar, det här kan inte stämma. Guds son blir väl inte född i ett stall? Jag hade ju förväntat mig något elegantare.' Men så var det inte. Herdarna hyste inte något tvivel. De var säkra på sin sak. De visste att det här var Guds son.⁴⁵

Herdarna meddelar att de nu ska berätta om Jesus för alla de träffar. De uttrycker att alla måste veta att Guds son är född. Ytterligare ett citat tar upp liknande tankar då Maria och Josef funderar kring hur märkligt det varit på senaste tiden.

⁴³ Van der Molen s. 191

⁴⁴ Ibid. s. 191

⁴⁵ Ibid. s. 195

[---]Och nu herdarnas besök, folkrepresentanter. Men om man tänker efter noga så stämmer det faktiskt alltsammans. Jesus föddes ju för att frälsa alla människor. För att förlåta alla människor deras synder och lära dem leva ett bättre liv. 'Det är inte en slump', sa Maria, 'att han fötts här och att just vi, enkla människor, fått till uppgift att uppfostra honom.'⁴⁶

Berättelsen fortsätter med att Maria, Josef och Jesus får besök av tre vise män som genom stjärnorna tytt att en blivande kung hade fötts. De vise männen berättar att de först besökt kung Herodes palats då de tog för givet att det var i det palatset en kung fötts. När de sedan fått reda på att så inte var fallet hade de följt stjärnan som lett de till stallet.

'Det finns massor av kungar på jorden', sa en av dem, 'men det här är den enda sanna kungen. Kungen över alla människor.'⁴⁷

I *Bibel för barn* inleds kapitlet om Jesu födelse med att resan från Nasaret till Betlehem beskrivs. Här beskrivs den dock kortfattat i ett stycke. Där tas upp att de var tvungna att resa på grund av att kejsare Augustus ville att alla människor i hans kungarike skulle betala skatt. I två meningar beskrivs att Maria var gravid och upplevde resan som mycket uttröttande. Även i *Bibel för barn* beskrivs problemet med värdshuset samt möjligheten till att övernatta i stallet, dock mycket kortfattat. Nedan följer ett citat från boken som anger vad ängeln säger till herdarna då denne uppenbarar sig för dem.

"Var inte rädda. Jag bär bud till er om en stor glädje, en glädje för hela folket. Idag har en frälsare fötts åt er i Betlehem. Han är Messias, Herren.[---]"⁴⁸

Herdarna skyndar sig iväg för att se det nyfödda barnet som de finner i stallet i Betlehem.

Historien om de tre vise männen som kommer för att besöka Jesus beskrivs i nästa kapitel. Här beskriver författarna att det var tre stycken stjärntydare och förtydligar att dessa kallades för vise män som var på väg till Jerusalem. Det beskrivs att männen stannade till vid kung Herodes palats och frågade honom om var den nyfödde kungen fanns någonstans. De hade förstått att en sådan skulle vara född tack vare en stjärna på himlen.

När kung Herodes hörde detta, blev han rädd. Han samlade ihop alla lärda män, som visste vad som stod i de gamla skrifterna. Sedan frågade han dem var Messias, kungen, skulle födas. De svarade: "I Betlehem i Judéen, för så sa profeten."⁴⁹

Vidare berättar författarna att kung Herodes bad stjärntydarna ta reda på allt de kunde om barnet och sedan återkomma till honom. Han sa att han gärna själv ville komma dit och hylla barnet. Stjärntydarna fortsätter sedan sin resa mot Betlehem med hjälp av stjärnan som guide. Kapitlet avslutas med

⁴⁶ Ibid. s. 196

⁴⁷ Ibid. s. 196

⁴⁸ Karlberg m.fl. *Bibel för barn*. Stockholm: 1995 s. 141

⁴⁹ Ibid. s. 143 f

I en dröm sa Gud åt dem att de inte skulle vända tillbaka till Herodes. Därför tog de en annan väg hem till sitt land.⁵⁰

Jesus frestas

Den andra berättelsen jag här redogör för ur kristendomen är de fyrtio dagar då Jesus plågades i öknen.

Jag inleder med en redogörelse av hur dessa händelser tas upp i boken *Om änglar, gudar och hjältar*.

Citatet nedan beskriver vad som skedde då Jesus blev döpt av Johannes döparen.

Det som hände därefter var verkligen dramatiskt. För i samma ögonblick som Jesus kom upp över vattenytan igen, flög en vit duva ner mot honom och en röst från himlen hördes: 'Du är min son. Människor ska älska dig lika mycket som jag älskar dig.'⁵¹

På det viset förstod folket att Jesus var Guds son. Författaren beskriver fortsättningsvis att detta gjorde att Jesus insåg att han nu måste ta sig an sitt uppdrag och går ut i öknen för att spendera lite tid ensam.

Det var egentligen inte hans avsikt. Men det var som om en röst i hans huvud sa, att han måste göra det. Han hade inte den blekaste aning om vad som väntade honom där.⁵²

Van der Molen försätter att beskriva hur Gud bestämde sig för att testa Jesus genom att göra det svårt för honom under fyrtio dagar. Så svårt att Jesus knappt klarade av det. Detta på grund av bland annat stark hetta på dagarna och kyla på nätterna.

Gud skickade sin värsta fiende, djävulen, till Jesus för att göra livet surt för honom och förleda honom till att göra dåliga saker. Inte för att han ville det. Men Gud ville se hur rakryggad Jesus var.⁵³

Jesus stannade kvar i öknen trots de plågor han utstod.

Under dessa fyrtio dagar upplevde han ljus och mörker, all tänkbar lycka och oerhörd sorg, för att vara redo för sin uppgift: att lyckliggöra och undervisa människorna.⁵⁴

I *Bibel för barn* berättar författarna om Jesus fyrtio dagar i öknen och kallar detta för Jesus frestas. Här skriver de att efter dopet fördes Jesus ut i öknen av Gud.

Djävulen, som är ond, ville sätta honom på prov. Han försökte få Jesus att svika gud och skaffa sig själv makt över hela världen.⁵⁵

⁵⁰ Ibid. s. 144

⁵¹ Van der Molen s. 203

⁵² Ibid. s. 204

⁵³ Ibid. s. 204

⁵⁴ Ibid. s. 204

⁵⁵ Ibid. s. 152

Sedan beskriver författarna hur djävulen på olika sätt satte Jesus på prov men hur Jesus för varje utmaning avböjde frestelser. Frestelser såsom att bevisa att han är Guds son genom att förvandla stenar till bröd, kasta sig ner för en klippa för att testa om Gud skyddar honom eller genom att tillbedja djävulen bli herre över hela världen. Då Jesus avböjde alla dessa frestelser med hänvisningar till att människan ska leva först och främst av Guds ord, och att Gud inte ska sättas på prov och att ingen annan Gud skall tillbes, lämnade djävulen Jesus.⁵⁶

Den barmhärtige Samariern

Bägge böckerna tar också upp Jesus berättelse om den barmhärtige Samariern. Berättelsen är en liknelse som Jesus berättar om för sina lärjungar.

I *Om änglar, gudar och hjältar* berättas historien på följande sätt. Författaren inleder med att berätta om en man som var ute och reste. Mannen blev plötsligt överfallen av rånare som stal hans ägodeler och lämnade honom blödandes på marken. Mannen blev liggandes på marken svårt skadad.

Efter några timmar gick en präst förbi och såg den rånade mannen.

Var mannen död? Så fick det inte vara. Om han vidrörde en död man, skulle han enligt judisk lag inte längre få utöva sitt arbete under en tid. Det här var en illa vald dag, tänkte prästen. Och han beslöt sig för att låtsas, som om han inte såg mannen.⁵⁷

Efter ytterligare en tid kom en levit förbi.

Nu ordnar det väl sig, skulle man kunna tro, för leviterna spelade en viktig roll i templet. Han var alltså en man, som levde enligt Guds lagar och regler. Alltså skulle han hjälpa sin nästa. Men nej då. Leviten gjorde precis som prästen och gick en stor omväg omkring mannen.⁵⁸

Återigen gick tiden och efter ett tag kom en samariern förbi.

Judar och samariertyckte inte om varandra. De hade knappt någon kontakt med varandra. Samariern såg den judiska mannen. Så ynkelig han såg ut! Samariern knäböjde vid hans sida för att kolla om han fortfarande levde. Och det gjorde han.⁵⁹

Författaren beskriver hur Samariern tog hand om mannen. Han gav honom vatten och gjorde rent hans sår. Sedan tog han med sig honom till ett värdshus. Han bad värden på värdshuset att ta hand om mannen mot betalning och meddelade att om pengarna inte skulle räcka till skulle han på sin väg tillbaka komma förbi med ytterligare pengar.⁶⁰

⁵⁶ Ibid. s. 152

⁵⁷ van der Molen s. 223

⁵⁸ Ibid. s. 223

⁵⁹ Ibid. s. 223

⁶⁰ Ibid. s. 223

I *Bibel för barn* inleds kapitlet som handlar om den barmhärtige samariern med att Jesus får en fråga av en judisk man. Mannen frågar vem hans medmänniska är, för att kunna uppfylla lagen om att älska sin medmänniska.⁶¹

En man som var ute och reste mellan Jerusalem och Jeriko blev plötsligt överfallen. Mannen blev av med sina ägodelar och misshandlad. De som gjort honom illa försvann och lämnade mannen att dö på vägen.

En präst råkade komma samma väg. När han såg mannen gick han över på andra sidan vägen och skyndade sig förbi.

Samma sak gjorde en annan man, som brukade hjälpa prästerna i templet. När han gick vägen förbi, gick han åt sidan och skyndade vidare.

Men en man från Samarien, som var på resa, fick se honom ligga där. Han tyckte synd om honom och band om hans sår. Sedan lyfte han upp honom på sin åsna och tog med honom till ett värdshus och skötte om honom.⁶²

Vidare berättas att samariern gav värdshusvärden pengar för att sköta om mannen och om han behövde mer pengar skulle han bidra med det på sin väg tillbaka.

Som avslutning på berättelsen i *Bibel för barn* frågar Jesus mannen han berättat historien för vilken av dessa som var den skadade mannens medmänniska. Den andre mannen svarade att medmänniskan var den som hjälpte honom. Jesus svar var att: ”Gå du och gör som han!”⁶³

⁶¹ Karlberg m.fl. s. 171

⁶² Ibid. s. 171

⁶³ Ibid. s.171

Appendix 2

Judendomen

Josef och hans bröder

I bägge böckerna beskrivs historien om Josef och hans elva bröder.

Van der Molen börjar berättelsen i *Om änglar, gudar och hjältar* med att beskriva att fadern till de tolv pojkarna hette Jakob. Jakob var gift med två stycken systrar, Lea och Rakel. Jakob hade blivit lurad att gifta sig med Lea först fast han egentligen älskade Rakel. Till en början fick Jakob bara barn med Lea och Rakel som han älskade var barnlös länge. Rakel bad till Gud om att få ett barn och Gud besvarade bönen med att ge henne två söner, Josef och Benjamin.

Jakob var mycket förtjust i Josef och visade det öppet. Jakobs andra söner tyckte att det var orättvist och blev allt mer avundsjuka på sin yngste bror. Det verkade som om Jakob inte märkte detta. Han gjorde saken bara värre genom att favorisera sin yngste son.⁶⁴

Författaren fortsätter med att beskriva hur Jakob lät tillverka en mycket vacker och färggrann mantel åt Josef. Bröderna började avsky Josef mer och mer.

Men riktigt illa blev det först när Josef började berätta om drömmar som han haft. 'Jag drömde att solen, månen och elva stjärnor bugade för mig', sa han en morgon. 'Naturligtvis!', sa bröderna hånfullt. Elva stjärnor, elva bröder. De skulle alltså tvingas buga för honom. Viktigpetter! Snorvalp!⁶⁵

Berättelsen fortsätter med att författaren beskriver hur bröderna var ute och arbetade på åkern då Josef kom för att titta till dem. Då börjar bröderna prata om hur de skulle kunna göra för att göra sig av med Josef. De pratar om att slå ihjäl honom och sedan säga till sin far att ett djur tog honom. Men då sa Ruben, den äldste av brodern att det kunde de inte göra. Däremot fanns det en brunn i närheten där de kunde kasta ner honom. Där kunde de lämna honom tills de kom på vad de skulle göra med honom. Men i hemlighet planerade Ruben att hjälpa Josef upp när det blivit mörkt så att Josef kunde fly. Bröderna gjorde som planerat och sänkte ner honom i brunnen. En stund efteråt passerade en grupp handelsmän. En av bröderna föreslog då att man skulle sälja Josef och bli av med honom och dessutom tjäna pengar. De andra tyckte att det var ett mycket bra förslag. Josef drogs upp ur brunnen och bröderna började visa upp honom för handelsmännen och berättade att han var både stark och frisk. Handelsmännen gav bröderna tjugo silvermynt och tog med sig Josef som slav därifrån.

⁶⁴ Van der Molen s. 89

⁶⁵ Ibid. s. 90

Ruben var helt ovetande om vad som hände. Han hade slagit sig ner en bit längre bort, eftersom han mådde illa av brödernas uppförande. Vad hade det tagit åt dem? Han skulle befria Josef så fort som han kunde. Men när han hörde brödernas jubel och såg hur de kastade hans mantel mellan sig, gick han tillbaka till dem. [...] Ruben kastade sig på marken och grät hejdlöst. Vad skulle de nu säga till far?⁶⁶

Efter det beskriver författaren hur bröderna håller getblod på manteln och beger sig tillbaka till sin far med den. Jakob förstod att hans ”älsklingsson” blivit dödad av ett djur. Jakob var otröstlig.

Samma historia beskrivs i *judiska berättelser* av Anita Ganeri. Berättelsen inleds med att författaren skriver att det för länge sedan fanns en man som hette Jakob som hade tolv söner. En av dessa hette Josef och han var näst yngst. Jakob hade fått Josef då han själv var ganska gammal och därför var Josef mycket speciell för honom och han älskade honom mest av sina söner. Jakob gav Josef en vacker gåva i form av en vacker fotsid dräkt. Detta gjorde att Josefs bröder blev upprörda.

De avskydde sin bror för att han var faderns favoritson och de var alltid lika elaka mot honom. Och det blev knappast bättre när Josef berättade om två drömmar som han hade haft där han sett hela sin familj buga sig för honom. Det fick till och med hans far att läxa upp honom för hans skrytsamma prat.⁶⁷

Vidare beskrivs hur Jakob skickade iväg Josef för att kolla till hans bröder som var ute och matade fåren. När bröderna fick syn på Josef bestämde de sig för att hitta ett sätt att göra sig av med Josef. De slet av honom dräkten och kastade ner honom i en brunn. När det sedan passerade ett par köpmän, sålde de Josef till dessa för tjugo silvermynt.

Efteråt slaktade de en bock och doppade dräkten i blodet. ”Vi säger att han blev uppäten av ett vilddjur”, sa de. När Jakob såg den blodiga dräkten blev han otröstlig. Han grät och grät, och ingen kunde trösta honom.⁶⁸

Mose i vassen

Bägge böckerna tar också upp historien om Moses i vassen.

Van der Molen inleder historien om Moses i boken *Om änglar, gudar och hjältar* med att beskriva hur den egyptiske faraon inser hur mycket israeliter, det judiska folket, det bor i landet. Gud hade lovat att det judiska folket skulle växa och precis så blev det.

De var skickliga och arbetade hårt. De hade bra befattningar och därmed makt. Och det gillade inte faraon.⁶⁹

Det gick inte faraon med på. Både deras vanor och deras Gud skiljde sig från hans folk och han insåg att ju fler de blev desto mäktigare blev de. Därför gjorde farao israeliterna till

⁶⁶ Ibid. s. 91

⁶⁷ Ganeri, Anita, *Heliga historier: Judiska berättelser*. Stockholm: 2001 s. 9

⁶⁸ Ibid. s. 9

⁶⁹ van der Molen s. 98

slavar och lät de slita hårt. Men israeliterna lät sig inte knäckas. De fortsatte att arbeta hårt och behöll sin tro. Faraos bestämde sig då för att ta tag i problemet och beordrade att alla nyfödda judiska pojkar skulle dödas. Då skulle folket dö ut av sig själva tills slut tänkte han.

Du kan ju tänka dig hur det var för alla mammor och pappor, när soldaterna tog med sig deras nyfödda söner. Det var fruktansvärt. Men vad kunde de göra? Det är svårt att gömma ett barn...⁷⁰

Författaren fortsätter berätta om en mor som trots allt lyckades gömma undan sin son efter att han fötts. Dock gick det inte mer efter tre månader. Hon bestämde sig för att be sin dotter om hjälp. Hon bad dottern ta med sig en korg ner till floden Nilen och sedan lägga korgen i vattnet och efter det stanna kvar för att se vad som händer.

Flickan tog korgen. Så tung den var! Så såg hon att hennes lillebror låg i den. 'Men mamma... ' sa flickan. 'Inga frågor', sa mamman med gråten i halsen. 'Gör som jag säger. Gå nu!'⁷¹

Flickan lydde. Hon följde efter korgen som flöt iväg. Efter ett tag kom hon fram till en grupp kvinnor. De hade vackra kläder och smycken och flickan kände igen en av kvinnorna som faraos dotter. Faraos dotter fick syn på korgen.

[...] Och hon plockade försiktigt upp gossen ur korgen och tryckte honom mot sitt bröst. Hon förstod genast att detta var ett israeliskt barn.⁷²

Faraos dotter fick syn på flickan som gömde sig vid sidan av. Hon bad henne komma dit och frågade om hon kände till vems barn det var. Flickan skakade på huvudet. Hon sa att hon kunde hjälpa till att hitta någon som kunde amma barnet. Faraos dotter tyckte det lät som en bra idé. Flickan som lovat att hon kunde hitta en amma till barnet hämtade sin egen mamma för att ta hand om det dock utan att faraos dotter visste om vem hon var. Faraos dotter bad kvinnan amma barnet så länge som det behövdes för att sedan överlämna honom till henne, som skulle ta hand om honom.⁷³

Anita Ganeri inleder avsnittet om Moses i vassen i boken *judiska berättelser* med att beskriva att Josef och hans bröder inte längre var i livet men deras ättlingar, som kallades för israeliter, levde kvar i Egypten. När landet fick en ny faraos blev det svåra tider för israeliterna. Den nya faraos beskrivs som rädd för att israeliterna skulle överta hans rike.

Den nye faraos behandlade israeliterna som slavar och tvingade dem att bygga hans storslagna städer. Arbetet var mycket tungt och pågick från tidig morgon till sen kväll, men ju värre israeliternas liv blev, desto starkare blev de.⁷⁴

⁷⁰ Ibid. s. 98

⁷¹ Ibid. s. 99

⁷² Ibid. s. 99

⁷³ Ibid. s. 100

⁷⁴ Ganeri, *judiska berättelser* s. 14

Ganeri fortsätter att beskriva hur faraon beordrade landets barnmorskor att slänga de nyfödda pojkarna i vattnet så att de drunknar.

Författaren fortsätter att berätta om en israelisk kvinna som under den här tiden föder en pojke. Kvinnan kunde i början gömma pojken i sitt hem men då han blev större gick det inte att fortsätta gömma honom utan hon flätade då en korg åt honom.

Sedan gömde hon korgen i vassen vid flodkanten. Pojkens storsyster väntade vid floden för att se vad som skulle hända. Senare på dagen kom faraos dotter ner till floden för att bada. Hon såg korgen i vassen och skickade en slavinna för att hämta den. När hon öppnade den trodde hon inte sina ögon. I den låg ett litet barn och grät. Nu steg pojkes syster fram och sa: "Jag vet var man kan hitta en bra amma, Ers Höghet." Sedan hämtade hon sin mor.⁷⁵

Berättelsen avslutas med att faraos dotter senare adopterar pojken som hon kom att kalla Moses. Moses fick växa upp i palatset.

Tio plågor

När den här historien börjar har Moses till en början flytt från Egypten då han slagit ihjäl en egyptisk man som torterat en israelisk slav. Dock fick han ett bud från Gud som sa åt honom att återvända till Egypten för att befria israeliterna.

Det här avsnittet tas upp under ett rätt omfattande omfång i boken *om änglar, gudar och hjältar*. Jag kommer börja min redogörelse vid den punkten då Moses redan har anlänt till Egypten och går till farao för att be honom släppa slaverna fria.

Moses och hans bror Aron gick till Farao och sa att de hade ett meddelande till honom från deras Gud, Israels Gud. De bad honom låta folket gå. De ville att folket skulle få gå ut i öknen för en tredagars fest i Guds ära. Farao gick inte med på det. Han ifrågasatte även varför han skulle behöva lyssna på deras Gud. Istället för att göra som Moses bad om beordrade han istället att israeliterna skulle få arbeta hårdare än någonsin. I och med att israeliternas liv blev värre än någonsin litade de inte längre på Moses och Aron. Efter att ha ifrågasatt Gud fick Moses till svar av Gud att han återigen skulle återvända till farao och att den här gången skulle Gud lägga orden i hans mun. Så Moses och Aron återvände till farao. Men även den här gången blev de avvisade.

Van der Molen tar i nästa kapitel upp de plågor som Gud skickade för att övertyga farao om att släppa israeliterna fria.

⁷⁵ Ibid. s. 15

'Gud säger: låt mitt folk gå', sa Moses. Samtidigt som han uttalade dessa ord slog han med sin stav på vattnet. Plötslig förvandlades vattnet till blod. [---] Allt vatten i landet förvandlades till blod. Det luktade förfärligt. Fiskarna dog och folk var utan dricksvatten.⁷⁶

Trots detta blev inte farao rädd för Gud då hans egna trollkarlar kunde göra samma sak. Efter sju dagar gick Moses och Aron tillbaka och sa att om inte farao lät folket gå fria skulle hela landet översvämmas av grodor, vilket det också gjorde. Till slut blev det outhärdligt för farao att stå ut så han lovade att om Gud gjorde så att grodorna försvann skulle han släppa folket fria. Men så fort grodorna försvann ångrade sig farao.

Efter det där med blodet och grodorna drabbades Egypten av en tredje plåga. Landet översvämmades med mygg. Folk blev helt galna. Faraos trollkarlar gjorde allt de kunde för att också trola fram myggor, men hur de än försökte, så lyckades de inte. [---] 'Gör som folket vill', var det råd de gav farao.⁷⁷

Men inte heller den här gången ville farao gå med på kraven. Gud svarade med att skicka åter en plåga, stickflugor. Ytterligare en gång sa farao att han skulle släppa israeliterna om plågorna försvann. Dock gjorde han samma sak som sist. Gud fortsatte att skicka plågor, boskapen dog, hemska oväder, invadering av gräshoppor och totalt mörker. Under hela tiden drabbade detta enbart egyptierna, israeliternas boskap fick leva och kring dem var det fortfarande ljus.

Farao skickade bud efter Moses och Aron. 'Jag har tänkt över saken', sa han. 'Jag har beslutat att tillåta ert folk att fest till er Guds ära i tre dagar. Men lämna era djur här. Då kan jag känna mig säker på att ni ska återvända hit.'

Det här kunde dock inte Moses och Aron gå med på då de behövde djur för att offra till Gud. Farao blev rasande och skickade iväg Moses och Aron.

Nio plågor hade nu drabbat folket.

Ändå trodde israeliterna att deras dröm en vacker dag skulle gå i uppfyllelse. Varje gång landet drabbats av plågor hade de blivit förskonade. Det hade de väl Gud att tacka för?⁷⁸

Gud sade sedan till Moses att han hade en sista plåga att skicka och efter det skulle folket bli befriat. Morgonen efter vaknade människor av gråt i Egypten. Under naten hade alla förstfödda i varje Egyptisk familj blivit dödade. Detta hade också skett i faraos familj.

Hans älskade son hade dödades. Nu tvingades han böja huvud inför slavarnas Gud. Han hade inte något annat val. 'Ge er av', sa han till Moses och Aron med en klump i halsen. 'Gå och kom aldrig mer tillbaka hit.'

⁷⁶ Van der Molen s. 108

⁷⁷ Ibid s. 108

⁷⁸ Ibid. s. 111

I Ganeris bok *Judiska berättelser* tas plågorna upp i ett kortare avsnitt. Även här börjar berättelsen med att Moses återvänder till Egypten efter Guds befallning. Moses bad farao att han skulle låta israeliterna gå fria men det ville inte farao gå med på utan lät istället israeliterna arbeta hårdare än någonsin.

Gång på gång bad Moses farao att han skulle låta israeliterna gå, men farao vägrade. Därför skickade gud tio plågor för att straffa egyptierna.⁷⁹

Nilens vatten som blev till blod, invasion av grodor, myggor och flugor, därefter sjukdomar hos boskap och bölder hos människorna. Därefter hagelstormar, gräshoppsvärmor och mörker.

Därefter kom den tionde och sista plågan som var den allra värsta: alla förstfödda i hela Egypten dog, fattiga som rika. Till slut kallade farao till sig Mose. "Gå er väg och lämna mitt land", sa han. "Vi vill inte behöva utstå några fler plågor."⁸⁰

⁷⁹ Ganeri, *judiska berättelser* s. 17

⁸⁰ *Ibid.* s. 17

Appendix 3

Islam

Muhammeds födelse

Jag kommer här beskriva texterna om Muhammeds födelse och tidiga liv. Bägge böckerna beskriver detta.

I *Om änglar, gudar och hjältar* skriver berättar författaren först om Muhammeds far, Abdulla som gifte sig med Amina. Dessa fick tillsammans ett barn.

Hon var oerhört tacksam över sin son, eftersom hon under sin graviditet hade fått ett budskap. 'Den som du kommer att få, kommer att bli ledare för detta folk', hade en röst berättat för henne. 'Du ska kalla honom Muhammed.'⁸¹

Amina trodde på det som rösten berättat för henne och döpte pojken till Muhammed.

Författare fortsätter sedan med att beskriva att Amina även hade sorg, då Abdulla, Muhammeds far, hade dött innan födelsen. Amina lovade sin son att hon skulle ta väl hand om honom och att han var värd det allra bästa.

Muhammeds farfar Abd al-Mottalib tog med sig sin sonson till Kaba. Detta gjorde han för att tacka gudarna.

Författaren beskriver sedan att Mekka inte var en bra plats för ett nyfött barn. Det fanns många svåra sjukdomar som spreds snabbt och de var extra svåra om de drabbade barn. Tillsammans tog Abd al-Mottalib och Amina beslutet att pojken behövde skyddas från dessa smittor. Det var vanligt att andra kvinnor kom till Mekka och erbjöd sig att ta hand om andras barn, mot betalning, och på det viset skydda dessa barn mot sjukdomar och så kunde barnen återvända till sina familjer när de var tillräckligt stora.

Så kom det att en kvinna, Halima, från öknen kom till Mekka tillsammans med några väninnor för att erbjuda sina tjänster. Halima gjorde sitt bästa för att försöka hitta rika föräldrar. De betalade bättre.⁸²

Halima träffade Amina och frågade henne om var barnets far var någonstans. Då Amina berättade att han var död sa Halima att hon helst inte ville ta hand om pojken på grund av att ett barn utan en far skulle hon inte få några pengar för.

Men vid slutet av dagen då alla hennes väninnor fått barn att ta med sig hem och ta hand om, och inte hon, tvingades Halima tänka om. 'Ditt barn, har han redan fått något hem?' frågade hon Amina. Och det hade han inte.⁸³

⁸¹ van der Molen, s. 250

⁸² Ibid. s. 251

Halima tog med sig Muhammed hem. Författaren avslutar kapitlet med att beskriva att Halima inte hade någon aning om ”vem det var hon hade fått med sig hem”.

I *Islamiska berättelser*, skriven av Anita Ganeri, är Muhammets födelse det första kapitlet i boken. Här börjar författaren beskriva att Muhammed föddes år 570 vt i Mekka. Hon beskriver också att Muhammets far, Abdulla, hann dö innan Muhammets födelse. Han hade en mor som hete Amina som beskrivs som ”god, vacker och renhjärtad”.

Hon hade valts ut av Allah, den ende Guden, att bli Muhammets mor.⁸⁴

Författaren beskriver att hela världen var vacker och glädjefylld efter nyheten om detta.

Några dagar innan profeten föddes, steg en ängel ner från himlen och visade sig för Amina i en dröm. ”Jag har goda nyheter”, sa ängeln. ”Ack, du mor till den siste helige profeten. Din son kommer att bli världens herre – den bästa av män. Han kommer att rädda världen.”[---] ”Och du måste kalla honom för Muhammed – den prisade.”⁸⁵

Författaren beskriver hur det sägs att det hände mycket speciella saker den dagen då Muhammed föddes. Till exempel lyste stjärnorna på himlen klarare och på fullmånen kunde Muhammets ansikte ses.

Allt detta var ett tecken på att Allah hade valt ut Muhammed till sin sista välsignade profet, den som skulle sprida Allahs budskap i världen.⁸⁶

Författaren beskriver sedan hur Muhammets farfar tog med honom till Kaba i Mekka. Detta gjorde han för att tacka Allah för gåvan som Muhammed var.

Sedan beskrivs hur Muhammed under sin första tid i livet bodde hos en kvinna som hete Halima.

Som många kvinnor gjorde på den här tiden hade Halima rest till Mekka för att hitta ett barn att amma. När hon såg Muhammed kände hon medlidande med honom. Ingen annan amma ville ha honom eftersom han inte hade någon far. Halima var fattig, men hade ett gott hjärta, så hon lät Muhammed flytta in hos henne.⁸⁷

De första uppenbarelserna

Muhammed växte upp och flyttade från Halima, via sin farfar, till sin farbror Abu Talib.

Denne farbror lärde Muhammed köpmansyrket som han arbetade mycket hårt med.⁸⁸

⁸³ Ibid. s 251

⁸⁴ Ganeri, *Heliga historier: Islamiska berättelser*, Stockholm: 2001 s. 6

⁸⁵ Ibid. s. 6

⁸⁶ Ibid. s. 7

⁸⁷ Ibid. s. 7f

⁸⁸ Ibid. S. 12

I *om änglar, gudar och hjältar* inleds avsnittet som handlar om Muhammeds första uppenbarelser med att läsaren får reda på att Muhammed gifte sig med en rik änka vid namn Khadija. Khadija skickade bud till Muhammed där hon frågade om denne ville gifta sig med henne.

'Giftn sig?', sa Muhammed med förvånad min. Khadija var inte bara den rikaste kvinnan i grannskapet, människorna hade respekt för henne, eftersom hon var en god kvinna. Dessutom var hon smart. Och hon var modig. Det tyckte Muhammed om.⁸⁹

Författaren beskriver att Muhammed ibland var i behov av att vara ensam. Detta så att han kunde koncentrera sig på att be till exempel. Det här hade Khadija förståelse för. Vidare beskrivs hur Muhammed i tidiga år hade tyckt mycket om att gå till den heliga stenen Kaba för att be tillsammans med sin farfar. Detta var dock någonting som Muhammed inte längre uppskattade då stenen hade tagits över av människor med olika gudar som inte betedde sig korrekt.

Men hur var det tänkt? Han ville gärna få svar på alla frågor, som bodde i hans huvud och hans hjärta. Muhammed sökte lugn och ro bland bergen. Och han fann det. Men fick han svar på sina frågor? Det fick han inte. Och det gjorde honom ledsen och grubblande.⁹⁰

De följande åren beskrivs som vanliga jämfört med många andra mäns liv på den tiden. Muhammed tog fortfarande sina ensliga utflykter till bergen.

Författaren beskriver sedan i ett nytt kapitel hur Muhammed gör sig redo för ytterligare en resa upp i bergen. Den här gången till berget Hira. Van der Molen beskriver hur Muhammed packar sin väska med sådant han kan behöva samt sådant han kan ge bort till fattiga han möter på vägen.

Vid det här tillfället i bergen trodde Muhammed först att det skulle bli som vanligt. Men då plötsligt hör han en röst som han inte visste var den kom ifrån. Då från ingenstans stod en ängel framför honom. Ängeln sa åt honom att läsa på ett tygstycke som den höll upp. Muhammed sa då att han inte kunde läsa men ängeln upprepade sin befallning medan han tryckte tygstycket hårt mot Muhammeds bröst. Återigen svarade Muhammed lite förvånad att han inte kan läsa. Ängeln upprepade proceduren då han beordrade Muhammed att läsa samtidigt som han hårt tryckte tygstycket mot hans bröst. Muhammed insåg då att det inte längre var någon mening att säga emot. Han frågade då vad han skulle läsa även om han inte förstod hur han skulle kunna ta sig ur den här situationen.

Då tog ängeln åter ett stadigt grepp om Muhammed och sa:

⁸⁹ van der Molen, s. 261

⁹⁰ Ibid. s. 261

Läs högt i herrens namn, han som skapat allt. Han som skapat människan av en blodklump. Läs högt! Din herre är den mest ädelmodiga, som undervisat med hjälp av pennan. Han har lärt människan det hon inte kunde.

Trevande upprepade Muhammed orden som ängeln hade uttalat. Så släppte ängeln taget om honom.⁹¹

Muhammed förstod inte vad som hade hänt och i panik rusade han upp för berget. Då hörde han ängeln bakom sig igen. Han sa att han är ängeln Gabriel och sa att Muhammed är Allahs budbärare.

'Vad är det som händer med mig?', viskade han. 'Det kan inte vara möjligt.'⁹²

Samma berättelse finns också med i boken *Islamiska berättelser* av Anita Ganeri. Ganeri inleder med att berätta om att Muhammed började arbeta hos en rik kvinna vid namn Khadija.

Hon var en aktiv affärskvinna i Mekka, och hon var inte bara rik, utan också hedervärd, klok och respekterad. Hon blev så imponerad av Muhammeds ärlighet och pålitlighet att hon ville gifta sig med honom.⁹³

Vidare beskriver författaren hur Muhammed under många år levde i Mekka tillsammans med sin fru och ett arbete som gick bra. Muhammed såg dock ofta att människor ofta behandlade varandra illa och sällan var nöjda med vad de har. Speciellt var människorna onda mot de personer som hade det sämre ställt.

Det fick Muhammed att tillbringa alltmer tid för sig själv. Han mediterade och bad, och försökte komma på ett sätt att förändra världen.⁹⁴

Han gick upp i bergen. Vid ett tillfälle då Muhammed hade tagit sig till berget Hira fylldes grottan som han satt i av ett ljus och framför honom stod en ängel. Ängeln höll upp en duk framför Muhammed. Duken var fylld av ord. Han sa åt Muhammed att läsa. Då svarade Muhammed att han aldrig fått lära sig läsa. Trots detta upprepade ängeln ordern två gånger.

Plötsligt upptäckte Muhammed att han kunde läsa orden och förstod vad de betydde. Det kändes som om han alltid hade burit dem med sig, inpräntade i sitt hjärta. Han läste högt:

"Läs i din herres namn, Han som har skapat – skapat människan av en grodd som växer fast. Läs! Din Herre är den störste av de frikostiga, som har lärt pennans bruk, lärt människan vad hon inte visste."⁹⁵

Författaren beskriver hur Muhammed sprang iväg från grottan då han hörde rösten säga åt honom att inte vara rädd. Muhammed är Allahs budbärare och att han var ängeln Gabriel. Muhammed tog sig snabbt hem och var så skräckslagen att han skakade i kroppen.

Räddad av en spindel

⁹¹ Ibid. s. 263

⁹² Ibid. s. 263

⁹³ Ganeri, *islamiska berättelser*, s. 12

⁹⁴ Ibid. s. 12

⁹⁵ Ibid. s. 13

Muhammed fortsatte sitt uppdrag som profet genom att predika för människorna i Mekka om Allahs budskap. Allt fler personer började leva efter Muhammeds lära och blev på det viset muslimer. Det var dock inte alla som tyckte om vad de hörde. Många av de rika köpmännen i staden blev oroliga när de märkte att allt fler anslöt sig till Muhammed. De var rädda för att förlora sin makt. Muhammed fick då ett meddelande från Allah som sa åt honom att hans liv var i fara och att han skulle lämna Mekka för staden Medina där han skulle vara säker.⁹⁶

I *Om änglar, gudar och hjältar* fortsätter författaren med att beskriva hur Muhammed började med att besöka sin vän Abo Bakr för vilken han berättade att de måste ge sig av. Muhammed förklarade för Abu Bakr att de som ville döda dem trodde att de skulle bege sig till Medina, vilket de också skulle. Men för att hinna undan skulle de gå åt motsatt håll först för att sedan återvända när det var säkert. De gav sig av och framåt natten fick de syn på en grotta som de bestämde sig för att söka skydd i.

Samtidigt var handelsmännen i Mekka helförbannade. De hade omringat Muhammeds hus i avsikt att en gång för alla få tyst på profeten. Men han fanns inte där. 'Någon har förrått oss!' skrek en av dem ilsket. 'Han är borta.'⁹⁷

Männen gav sig iväg för att leta efter Muhammed. Då hörde Muhammed och Abo Bakr folk utanför grottan. De kröp längre in i grottan och låg helt stilla i flera timmar. Tillslut upphörde ljuden och Abo Bakrs son kom till grottan med mat. Han berättade för männen att än var de inte säkra. Affärsmännen skulle fortsätta leta dagen efter.

Dagarna gick och de fortsatte gömma sig i grottan. Köpmännen hade sökt hela vägen till Medina utan att finna männen och bestämde sig nu för att söka i området omkring grottan igen.

Så hörde de återigen röster utanför grottan.

Abo Bakr höll andan. Men Muhammed såg ut att vara lugn. Han visste: Allah kommer inte att svika mig.⁹⁸

En av männen utanför föreslår att de ska söka igen grottan som de står utanför.

'Inte alls', sa en annan. 'Ser du inte den jättestora spindelväven framför ingången till grottan? Ingen kan ha tagit sig in där, utan att ha sönder spindelväven.' [---] 'Och titta på duvorna där. Tror du att de skulle bygga bo vid ingången till en grotta, om det fanns människor där inne?'⁹⁹

⁹⁶ Ibid. s. 26

⁹⁷ van der Molen s. 274

⁹⁸ Ibid. s. 274

⁹⁹ Ibid. s. 274f

Och så gav sig fienden iväg. Muhammed och Abo Bakr var räddade. Abo Bakr sa att de var räddade av spindelväv och duvor. Då sa Muhammed att det här var Allahs underverk och ingen annans.

Ganeri beskriver i *Islamiska berättelser* att Muhammed begav sig från Mekka tillsammans med vännen Abu Bakr.

På två snabba kameler satte de kurs genom öknen mot Medina. När köpmännen insåg att de hade blivit lurade blev de rasande.¹⁰⁰

Sedan följde de efter dem. Muhammed och Abu Bakr försökte lura köpmännen genom att rida i motsatt riktning. De red länge och tillslut hittade de en grotta i öknen som de kunde söka skydd. Vid det här tillfället var köpmännen alldeles i närheten.

”Vad i all världen ska vi göra?” frågade Abu Bakr. ”De närmar sig och snart kommer de att se grottöppningen.” ”Allah kommer att beskydda oss”, svarade Muhammed stilla.¹⁰¹

Och köpmännen kom närmare. Tillslut kunde Muhammed och Abu Bakr höra hur de stod precis utanför grottan.

”Titta!” sa en av rösterna. ”En grotta. Det är säkert där inne de gömmer sig.” ”Var inte dum”, svarade en annan. ”Där inne har ingen satt sin fot på flera år. Ett stort spindelnät täcker ju hela öppningen och det sitter en duva i sitt bo precis utanför. Ingen har varit här i närheten, det är ju helt uppenbart.”¹⁰²

Männen gav sig av och efter ett tag vågade Muhammed och Abu Bakr prata igen. Abu Bakr förstod ingenting. Spindelnätet och duvan hade inte funnits där när de kom. Hur kunde det vara där nu? Muhammed visste att det var Allah som hade räddat dem vilket han hade förstått redan innan att Allah skulle göra.

¹⁰⁰ Ganeri, *islamiska berättelser* s. 26

¹⁰¹ Ibid. s. 26

¹⁰² Ibid. s. 28